

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งได้นำเสนอให้เห็นความสัมพันธ์เชิงหลักการทฤษฎีของตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และลักษณะสภาพการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในเขตเทศบาล ตำบลชัยภูมิ ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชน
2. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสมมติฐานการวิจัย
3. ลักษณะหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในเขตเทศบาล ตำบลชัยภูมิ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชน

ประมวล วะสี (2541, น. 43 – 44) ให้ความหมายของเศรษฐกิจชุมชนไว้ ดังนี้
เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพื้นฐาน หมายถึง เศรษฐกิจที่คำนึงถึงการทะนุบำรุงพื้นฐานของตัวเองให้เข้มแข็ง ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคม คือชุมชน

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง ประกอบสัมมาอาชีพของชาวบ้านที่เน้นการช่วยเหลือร่วมมือกัน ในรูปกลุ่มกิจกรรมการเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกภาคเกษตรในระดับครอบครัว เพื่อพอกินพอใช้ และกิจกรรมกลุ่มอาจขยายสู่ระดับชุมชนและสู่ภูมิภาคในอนาคต

ในการนี้ได้เน้นจุดหมายเพื่อให้คนมีความสุขและชุมชนมีความเข้มแข็ง (กระทรวงมหาดไทย, 2541, น. 109 – 112)

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง “คนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน” เป็นที่ตั้ง โดยคำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์ และทรัพยากรท้องถิ่น (สังคีต พิริยะรังสรรค์, 2541, น. 55 – 56)

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน อันประกอบด้วยกิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อและการบริโภคของชุมชนและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดค่าจ้าง ค่าเช่า และกำไรของชุมชน (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542, น. 88)

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2542, น. 63 – 71) ได้กล่าวถึงสาเหตุ หรือปัจจัยแห่งปัญหาความยากจน และยากไร้ของคนไทยที่ประสบอยู่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน คือ

1. ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่ร่อยหรอและลดน้อยลงตลอดเวลา
 2. ความเอื้ออำนวยของดินฟ้าอากาศที่มีการแปรปรวนตลอดเวลาและไม่สามารถควบคุมได้
 3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากรที่เพิ่มมากขึ้นในครอบครัวที่ยากจนอยู่แล้ว
 4. การดำเนินชีวิตอย่างประมาท ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย และขาดการพึ่งตนเอง
 5. การประกอบอาชีพในด้านเศรษฐกิจไม่พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง
 6. เทคโนโลยีการเกษตรที่สนองความต้องการไม่มีประสิทธิภาพ และพอเพียงเหมาะสม
- ดังนั้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีความสมดุลเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและยากไร้ ได้แก่
1. การวางแผนการผลิตและการตลาดร่วมกับผู้ผลิตชาวชนบทในพื้นที่
 2. ปรับปรุงเทคโนโลยีบนพื้นฐานการพึ่งตนเอง
 3. ระดมเงินออมในบริบทของความช่วยเหลือระหว่างสมาชิกของชุมชน
 4. การพัฒนาสังคม ด้วยการฟื้นฟูวัฒนธรรมของหมู่บ้าน สนับสนุนแบบอย่างที่ดีของผู้นำในชนบท และปลูกจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย มั่นคง ไม่ฟุ่มเฟือย
 5. ชาวชนบทเป็นผู้รับผิดชอบเศรษฐกิจของตนเอง

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2542, น. 134 – 172) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนนั้นเป็นสาระและแก่นแท้ของสังคมเพราะชุมชนนั้นเน้นคุณค่าความเป็นคนและน้ำใจความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ การวิจัยท้องถิ่นเป็นการวิจัยเพื่อนฟื้นฟูเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพื่อที่ท้องถิ่นจะสามารถกำหนดชีวิตของตนเอง ณ ระดับครอบครัว เพื่อให้รู้จักตนเองโดยมีข้อมูลสำคัญ 3 ประเภทคือ

1. สภาพของอากาศ ลักษณะพื้นที่ ภูมิประเทศ การใช้ที่ดิน และนำองค์ประกอบด้านประชากร ความหนาแน่นของประชากร การเพิ่มของประชากร กิจกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชน ผลผลิตต่อหน่วยที่ดิน เครื่องมือที่จะบูรณาการความอุดมสมบูรณ์ของที่ดิน เทคนิคการผลิต พันธุ์พืช สัดส่วนของพืชในการเพาะปลูก ชนิดและปริมาณของสัตว์เลี้ยง การแปรรูปผลผลิต การเกษตร หัตถกรรมและอุตสาหกรรม การบริโภคในชุมชน ผลผลิตขายในและภายนอกกระยะทางจากตลาด ลักษณะการถือครองที่ดิน สัดส่วนของผู้เช่าที่ดิน สภาพคล่องทางการเงินของชาวนา

สถาบันเครดิต การเป็นหนี้และเจ้าหนี้ของครัวเรือน ส่วนเกินของผลผลิตการค้าและการสะสมทุน การรวมกลุ่มของชาวนา สหกรณ์รูปแบบต่าง ๆ

2. ปฏิทินการผลิตและการใช้แรงงานของชาวนาตลอดปี จำนวนวันทำงานวันพักผ่อน และวัน ไปร่วมงานเทศกาล

3. บัญชีรายรับรายจ่ายของครัวเรือนใน 1 ปี

2.1.1 ทฤษฎีการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบทที่สามารถพึ่งตนเองได้ด้วยปัจจัยที่สำคัญ 5 ด้าน หรือ TERMS ซึ่งประกอบด้วย Technology, Economic, Resource, Mental and Socio - Cultural (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2542, น. 68) ที่นำมาเป็นหลักในการศึกษาวิจัยปรากฏการณ์ในชนบททั้งในด้านการพึ่งตนเองและการพัฒนาชนบทรวมถึงการสร้างสมดุลของชาวนาชนบทโดยมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นพลวัตรซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1.1 การพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี (Technology Self – Reliance : T)

หมายถึง ชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่ หรือรวมถึงการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การติดต่อค้าขาย หรือแม้แต่การประกอบอาชีพด้านการบริการซ่อมเครื่องจักร เทคโนโลยียังมีส่วนช่วยในการสื่อสารติดต่อกับภายนอกชุมชนทำให้ได้รับข่าวสารที่ดี รู้จักการประชาสัมพันธ์ การบริหาร โครงการ เทคโนโลยียังหมายถึงของสมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านซึ่งในอดีตชนบทเป็นการพึ่งพาเทคโนโลยีของตนเองในลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาเป็นเวลานาน ทั้งด้านการประกอบอาชีพ เช่น การเพาะปลูกโดยใช้พืชพันธุ์ท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษ ปุ๋ยธรรมชาติ ทำการเกษตรแบบผสมผสาน การดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง ซึ่งเทคโนโลยีพื้นบ้านทั้งหลายต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเศรษฐกิจสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1.1.2 การพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Self – reliance : E)

หมายถึง ชุมชนสามารถดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง โดยที่ประชาชนในชุมชนมีอาชีพเลี้ยงตัวเองให้มีรายได้พอเพียง สามารถซื้ออาหารหรือปัจจัย 4 อย่างอื่นได้และยังอาจ หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนสามารถซื้อสิ่งของยารักษาโรคไปพบแพทย์เพื่อรับการรักษาพยาบาล การรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ซื้ออุปกรณ์การศึกษาเพื่อตนเอง และบุตรหลานในการศึกษาเล่าเรียน พัฒนาให้มีความเฉลียวฉลาดเพิ่มมากขึ้น การประกอบอาชีพที่อยู่ในรูปแบบความพอดี พอเพียง ไม่เน้นผลประโยชน์ที่เป็นวัตถุกำไรแต่เน้นที่การพึ่งตัวเองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมากกว่าการแข่งขัน

2.1.1.3 การพึ่งตนเองในด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Nature Resource Self – Reliance : R) หมายถึง การพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ทรัพยากรธรรมชาติในที่นี้ หมายถึงสิ่งใด ๆ ที่มีอยู่ธรรมชาติในชุมชนหรือสามารถหามาได้ เช่น ดิน น้ำ ป่า สัตว์บก และสัตว์น้ำ รวมทั้งแร่ธาตุต่าง ๆ ที่มีค่าและความสำคัญต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ ชุมชน สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้นและสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ดำรงอยู่ไม่ให้เกิดเสื่อมเสียไปจนหมดสิ้น หรือไม่ทำให้ธรรมชาติเสียความสมดุล เป็นการดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานความคิดของการอยู่ร่วมกัน มองเห็นธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความพอดีรวมถึงการยึดมั่นในประเพณีที่เอื้อต่อการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

2.1.1.4 การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ (Mental Self – Reliance : M) หมายถึง ในชุมชนนั้นมีบุคคลที่มีจิตใจเข้มแข็ง และมั่นใจว่าจะช่วยตนเองพึ่งพาตนเองได้ และยังรู้จักพอ ๆ ไม่โลภมากเกินไป หรืออยากได้อะไรเกินความสามารถของตน สามารถที่จะต่อสู้กับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการหาเลี้ยงชีพ หรือพัฒนาชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นการที่บุคคลพึ่งตนเองได้ทางจิตใจแล้วยังเป็นรากฐานของการพึ่งตนเองด้านอื่น เช่น สังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยีอีกด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจเป็นแนวทางการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ซึ่งสนับสนุนให้คนมีคุณธรรม หรือใฝ่คุณธรรม อันจะก่อให้เกิดความเมตตา กรุณา เอื้ออาทรต่อกันให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเกิดความร่วมมือร่วมใจในการแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของคุณธรรม

2.1.1.5 การพึ่งตนเองในทางสังคม วัฒนธรรม (Social – Culture Self – Reliance : S) หมายถึง การให้ความสำคัญของประเพณีภายในท้องถิ่นเป็นหลักการรักษาสืบทอดประเพณีของท้องถิ่นจะมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักท้องถิ่น โดยมีประเพณีเป็นสิ่งเชื่อมโยงความเป็นปึกแผ่นของสังคมในภาคชนบทที่มีผลถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและคนอื่นเป็นการสร้างความสามัคคี และส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม

1) การมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของหลักการ PAR (Participation Action Research) คือ การดำเนินการพัฒนาและวิจัยการพัฒนาพร้อม ๆ กันไปโดยทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนา และประชาชนช่วยกันดำเนินการซึ่งหลักการแข่งขันนี้เป็นการแสดงถึงความพยายามทำงานอย่างรอบคอบเพื่อให้ดำเนินงานไปตามเป้าหมายที่วางไว้แต่การมีส่วนร่วมในที่นี้คือการที่สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนในการ ร่วมคิดตัดสินใจ และร่วมประเมินกิจกรรมที่ชุมชนได้กำหนดขึ้นเองอันก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

2) การจัดการ เป็นการพัฒนาชุมชนแบบจัดการ ซึ่งประกอบด้วย การรู้จักตนเอง หรือศึกษาตนเอง เพื่อให้ชุมชนรู้ว่า สภาพชุมชนเป็นเช่นไร มีปัญหาอะไร และมีความต้องการอะไร การส่งเสริมการศึกษาอบรม เพราะหลักการจัดการทั่วไปต้องมีการวางแผน การจัดทำล้าคน การลงมือดำเนินการและประเมินผล ซึ่งจะต้องได้รับการศึกษาอบรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจอันนำไปสู่ การคิด การตัดสินใจ และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ และการสร้างกลุ่มเพื่อช่วยตนเอง อาจเป็นคณะกรรมการ คณะทำงาน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ มีประโยชน์ต่อการจัดการและจำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมาย

สรุปสาระสำคัญของทฤษฎีการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบท การมีส่วนร่วมและการจัดการ คือหลักสำคัญที่ใช้ในการดำรงชีวิตปัจเจกชนและชุมชน ไปตามวิถีชีวิตวัฒนธรรมของไทยที่อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพความสมดุลระหว่างมนุษย์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ได้อย่างมีความสุขร่วมกัน ประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยนำทฤษฎีนี้มาวิเคราะห์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพึ่งตนเองจะมีความยั่งยืน ต้องประกอบไปด้วยปัจเจกชนสามารถพึ่งตนเองได้แล้ว การเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับปัจเจกชนและชุมชนได้แก่การสร้างให้บุคคล และชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมและการจัดการให้เป็นพลังที่มีการขับเคลื่อนอยู่ในหมู่บ้าน ชุมชน และสังคมนั้น ๆ ตลอดเวลา

จากการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพึ่งตนเองเป็นการมองวิถีชีวิตความเป็นอยู่คนในครอบครัว แต่ละครอบครัว และมองผลการพัฒนาหมู่บ้านอย่างบูรณาการและเป็นองค์รวม โดยเฉพาะเรื่อง การทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของชาวบ้านให้เพียงพอแก่ตนเองและครอบครัว ด้วยการนำกระแสพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง การรู้จักประมาณตน คือหลักในการดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตการพึ่งตนเอง มาเป็นแนวทางในการวิจัย นั่นคือ การพัฒนาหมู่บ้านทุก ๆ ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน อันได้แก่ การพัฒนามนุษย์ สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากการให้หมู่บ้านหรือชุมชน มีเศรษฐกิจแบบพอเพียง คือ มีรายได้พอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง การสร้างรายได้ให้สมดุลกับรายจ่าย และพยายามให้มีเหลือเก็บ จึงเรียกได้ว่าครอบครัวมีความอบอุ่นและชุมชนเข้มแข็งมีเสถียรภาพและมีความยั่งยืน ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้รวบรวมปัจจัยเบื้องต้นที่มีความสำคัญทำให้เกิดความสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ หรือทั้งด้าน เศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ของผู้นำครอบครัวและชุมชน ได้แก่ ปัจจัยเบื้องต้นทั้ง 7 ด้าน ที่ส่งผลให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมีสถานะที่สมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจตามอัตถภาพ นั่นคือ ชาวบ้านมีวิถีชีวิตมีความสุขที่เรียบง่ายเหมือนดังแต่ก่อนชุมชนมีความมั่นคงยั่งยืนเป็นปึกแผ่น เข้มแข็ง ไม่แปรเปลี่ยนไปโดยง่ายเมื่อได้รับผลกระทบใด ๆ ก็ตาม

2.2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสมมติฐานการวิจัย

จากการชี้แจงถึงหลักการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง และหลักทฤษฎีการพึ่งตนเอง ทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบทได้กล่าวมาข้างต้น ในลำดับต่อไปผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีอื่นที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสมมติฐานการวิจัยถึงรายละเอียดในลำดับต่อไป

- 2.2.1 เทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพึ่งตนเอง
- 2.2.2 เศรษฐกิจกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
- 2.2.3 ทรัพยากรธรรมชาติกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
- 2.2.4 จิตใจกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพึ่งตนเอง
- 2.2.5 สังคมกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
- 2.2.6 การมีส่วนร่วมกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพึ่งตนเอง
- 2.2.7 การจัดการกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพึ่งตนเอง

2.2.1 เทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

เทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การยอมรับและการนำความรู้ วิธีการ เครื่องมือ สิ่งประดิษฐ์หรืออุปกรณ์ ทั้งที่เป็นของดั้งเดิมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิ่งที่ค้นพบใหม่ เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพ และดำรงชีวิต ซึ่งมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและปัจจัยพื้นฐานหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ได้แก่ การนำดินจากมาเย็บเป็นตับจาก ดันกก และ เตย ที่นำมาสานเป็นเสื่อ การดูแลรักษาตนเองโดยใช้ยาสมุนไพร การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกปุ๋ยชีวภาพโดยการหมักก๊าซพืช เศษอาหาร หอยเชอรี่ หัวปลาล้าง น้ำมะพร้าว และกากน้ำตาล การใช้สปริงเกอร์ (Sprinkler) รดน้ำ การใช้เครื่องฉีดพ่น

จากการที่มนุษย์รู้จักการสร้างเทคโนโลยีคือ การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์บางส่วน มาประยุกต์ให้มีคุณค่าทางด้านการปฏิบัติ การใช้เครื่องมือ เครื่องจักรกล วัสดุ ระบบกระบวนการ เพื่อการผลิตสินค้า การแปรรูปทางการเกษตร หรือกิจกรรมอันเป็นประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มผลผลิตและการบริการ ทำให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้นและนำพาความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมาสู่ประชาชน ทำให้ความยากจนได้รับการแก้ไขและขจัดให้หมดไปการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้นนั้นคือการมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่นเดียวกับ Hopkins and Ven (1983, p. 79) เชื่อว่า การเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ จะต้องอาศัยทฤษฎีการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยด้วยพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การออม การลงทุน Huntington (1968, p. 23) กล่าวว่ากิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ มิได้จำกัดอยู่เพียงอย่างเดียวหรือสองอย่าง หากต้องมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ระดับของความชำนาญสูงขึ้น ส่งผลต่อการขยายตัวและเพิ่ม

ความสามารถในการนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างกว้างขวางจนเกิดเป็นระบบและเครือข่ายทางเศรษฐกิจได้อย่างเข้มแข็ง ซึ่งจะต้องทำให้เทคโนโลยีมีความเหมาะสมและถูกพัฒนาขึ้นมาในแต่ละท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และภูมิปัญญาที่ชาวบ้านที่ได้สะสมและถ่ายทอดมาอันเป็นการปรับปรุงตามยุคตามสมัย นั้นหมายถึงการนำความเจริญก้าวหน้าจากภายนอกมาผสมผสานและบูรณาการขึ้นมาให้เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งสามารถควบคุมได้โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม

สีลาภรณ์ นาคทรพร และปกรณ จริงสูงเนิน (2537) ที่กล่าวไว้ว่า การสร้างภูมิปัญญาของชาวบ้านคือหัวใจสำคัญในการแก้ไขปัญหาทุกด้านของชุมชน เป็นการเริ่มและนำไปสู่พฤติกรรมที่แสดงออกต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศน์

เสรี พงศ์พิศ (2539, น. 33) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของตนเองจนเกิดการหลอมรวมเป็นแนวคิดที่มีลักษณะเฉพาะของตน และพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ปัญหาการดำรงชีวิต ดังผลการดำเนินงานของชาวไร่เรียงซึ่งเป็นชุมชนตัวอย่างที่ทำให้เกิดยุทธศาสตร์ในสังคมไทยอันเป็นต้นแบบสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเพื่อเศรษฐกิจและสังคมที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนตลอดไป

เอกวิทย์ ฌ ถกลาง (2540, น. 45, อ้างถึงใน Orinado, 1988) ได้ทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในอเมริกาเหนือ และได้พบว่า ศาสตร์ของประชาชนเรื่องพื้นบ้าน ความรู้ประชาชน ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ชาวบ้านที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วอย่างโชกโชน เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของเขา ความรู้ดังกล่าวไม่ได้จัดเข้ารหัสเก็บไว้ แต่เป็นความรู้ที่ปฏิบัติได้อย่างมีพลังและที่สำคัญยิ่งคือสิ่งที่ช่วยให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่รอดอย่างสร้างสรรค์ด้านการผลิต และช่วยในด้านการทำงาน เป็นสิ่งที่สะสมมากกว่าสตรรรยแล้วอันเป็น โครงสร้างความรู้ที่มีหลักการเหตุและผลในตัวเอง

สังคีต พิริยะรังสรรค์ (2542, น. 32) ได้เสนอ “กลยุทธ์สองขา” ในการพัฒนาชนบทและสังคมของไทยด้วยยุทธศาสตร์การผลิตเพื่อส่งออกและยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยปรับให้เศรษฐกิจชุมชนเป็นการผลิตขนาดเล็กและขนาดย่อมของชุมชน ด้วยการใช่วัตถุดิบและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

สุชาติ เกตยา (2542) พบว่า การมีภูมิปัญญาชาวบ้านที่แตกต่างกัน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีภูมิปัญญาชาวบ้านระดับมากจะพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากกว่าที่มีภูมิปัญญาปานกลางและน้อย

จากทฤษฎีกระบวนการติดต่อสื่อสาร ของ Roger and Shoemaker (1973, pp. 33 – 34) ได้สรุปขั้นตอนของการรับรู้วิทยาการใหม่ไว้ 5 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนตระหนัก หมายความว่า บุคคลได้รับรู้เหตุการณ์ใหม่เป็นครั้งแรก แต่ขาดความรู้อย่างแจ่มชัดในวิทยาการนั้น ยังขาดข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติม เช่น ทราบว่าขณะนี้มีเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรชนิดใหม่เกิดขึ้น

ขั้นการสนใจ หมายความว่า บุคคลเริ่มสนใจในความใหม่และความพยายามหาความรู้เพิ่มเติม เช่น เทคโนโลยีนั้นมีประโยชน์อย่างไรบ้าง หาได้จากที่ไหน

ขั้นการประเมินค่า หมายความว่า บุคคลคิดทบทวนได้ตรงถึงผลดีผลเสียของความรู้ใหม่อยู่ในใจ เช่น วิเคราะห์เปรียบเทียบการตัดสินใจซื้อ

ขั้นทดลอง หมายความว่า บุคคลนำความรู้ใหม่ไปทดลองปฏิบัติโดยเริ่มจากขนาดเล็ก ๆ เพื่อดูผลก่อนการตัดสินใจยอมรับ เช่น นำเทคโนโลยีนั้นไปใช้จริง

ขั้นการยอมรับ เป็นขั้นตอนตกลงใจที่จะนำวิทยาการใหม่ไปปฏิบัติอย่างเต็มที่ เช่น การยอมรับหรือปฏิเสธเทคโนโลยีนั้นตลอดไป

จากทฤษฎีและผลการวิจัยที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านคือองค์ความรู้ที่เกิดจากระบวนการพัฒนาเทคโนโลยีในแต่ละท้องถิ่นภายใต้การสะสมและถ่ายทอดประสบการณ์ต่อ ๆ กันมา ซึ่งทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า และสามารถพึ่งตนเองได้หลาย ๆ ด้าน เพราะเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้เกิดการนำทรัพยากรมาใช้อย่างกว้างขวาง เหมาะสมสอดคล้องอย่างสร้างสรรค์กับสภาพเศรษฐกิจ รายได้สังคมวัฒนธรรมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภายในท้องถิ่นตามความจำเป็นหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์แห่งการพึ่งตนเอง ด้วยผลการวิจัยที่พบว่าภูมิปัญญาต่างกัน ระดับความสามารถในการพึ่งตนเองแตกต่างกัน ดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสัมพันธ์ที่สำคัญโดยตรงกับการดำรงชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นและเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพึ่งตนเอง

จากมูลเหตุดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยนำเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นปัจจัย เหตุที่ทำให้เกิดหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในการวิจัยครั้งนี้

2.2.2 เศรษฐกิจกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

เศรษฐกิจ หมายถึง รายได้ที่เกิดจากการประกอบอาชีพที่สุจริตบนพื้นฐานความสามารถของตนเอง การประหยัดลดค่าใช้จ่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้เพียงพอต่อการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ตลอดไปอย่างมั่นคง การเข้าเป็นสมาชิกในองค์กรด้านเงินทุนเพื่อการสร้างรายได้เพิ่มขึ้น ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้ใช้น้ำกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

การเข้าเป็นสมาชิกในโครงการพักชำระหนี้ การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว ครอบครัวมีอาชีพหลักและอาชีพเสริมที่ทำให้มีรายได้สม่ำเสมอตลอดทั้งปี มีการประกอบอาชีพอย่างสม่ำเสมอ การมีแรงงานภายในครอบครัวอย่างพอเพียงในประกอบอาชีพหรือดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ ดังทฤษฎีว่าด้วยการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ

สุพรรณิ ไชยอำพร (2529) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครื่องมือวัดความพยายามการพึ่งตนเองสำหรับชาวนาไทย ผลสรุปว่า ชาวนาให้ความสำคัญกับปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก ในขณะที่ผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญทางด้านจิตวิทยา

พิเชียร ลิ้มปีห้วงอยู่ (2530) วิจัยพึ่งตนเองของประชาชนในโครงการเนื่องจากพระราชดำริ ศึกษาเฉพาะกรณี โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า โครงการสามารถทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น มีปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอกับความต้องการมากขึ้น มีความสมดุลระหว่างรายรับกับรายจ่ายในครอบครัวมากขึ้น

อุทัย คุลยเกษม (2538) วิจัยเรื่องปัจจัยบุคคลกับการพึ่งตนเองพบว่า เงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกื้อหนุนภาวการณ์พึ่งตนเองของแต่ละบุคคล คือเงื่อนไขการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน มีเงินทุน และมีแบบแผนการผลิตที่ผสมผสานการผลิตเพื่อบริโภคมิใช่ผู้ขาย การจัดการที่เป็นระบบการเรียนรู้ที่เท่าทันเหตุการณ์กับสภาพภายนอก ความรู้ในกิจกรรมที่ทำ การมีความมุ่งมั่นพยายาม การมีแบบแผนการดำรงชีวิต การตั้งกลุ่มต่าง ๆ

ชอบ เข้มกลัด (2539, น. 8) กล่าวว่า การพึ่งตนเองได้นั้นจะต้องดำเนินธุรกิจอย่างครบวงจร โดยเฉพาะการมีเงินทุนของตนเอง หรือมีแหล่งเงินทุนจากภายนอกมาช่วยสนับสนุน

สุริย์พร เหลี่ยมวรารังกูร (2541, น. 12) ได้ให้ความสำคัญเรื่องการเงินเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเสนอมาตรการต่าง ๆ ซึ่งเป็นมาตรการระยะยาวเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน การว่างงาน และความไม่เท่าเทียมกันโดยให้ความสำคัญต่อสาขาการพัฒนาที่เป็นผลดีแก่เกษตรกรรายย่อย ผู้ไม่มีที่ทำกินและผู้รับจ้างทางการเกษตร พร้อมทั้งให้ความสำคัญต่อเทคนิคการผลิตที่ใช้แรงงานมากกว่าการใช้ทุนและเน้นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการพัฒนา

ปรเมษฐ์ กาญจนวรารังกูร (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองสำหรับสตรี พบว่า มโนทัศน์ของการพึ่งตนเองนั้นคือการที่แต่ละประเทศสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่จากทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรด้านการเงิน

Rostow (1991, p. 123) ได้กล่าวว่า การออมและการลงทุนเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพราะการสะสมทุนเป็นปัจจัยทำให้ผลผลิตโดยรวมของประเทศเพิ่มขึ้น ซึ่งจะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับการออมทั้งหมดของประเทศ

จากข้อความข้างต้นกล่าวว่าการพัฒนาชนบทสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมีการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกันด้วยวิธีการส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านในชุมชนได้พัฒนาตนเองเพื่อสร้างเสริมรายได้ให้สามารถเลี้ยงดูอุ้มชูตนเองได้ และสังคมไทยจำเป็นต้องมีความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานอย่างแท้จริงเพื่อขจัดความยากจนของคนทั้งประเทศได้พร้อมๆ กับการสร้างฐานะทางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมให้ฟื้นฟูบูรณะเพิ่มพูนขึ้นเต็มประเทศ ด้วยการยึดหลักคุณธรรมในการประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้เลี้ยงดูตัวเองและครอบครัวตลอดไปอย่างมั่นคงและมีส่วนเกิดไว้เป็นทุนต่อไปในอนาคต การรู้จักประมาณตน การทำเกษตรผสมผสานเพื่อมีอาหารไว้กินได้ตลอดทั้งปี รู้จักประหยัดลดค่าใช้จ่ายเพิ่มรายได้ มีความมานะพยายามในการสร้างอาชีพเสริม นอกจากนี้คนแต่ละในชุมชน หรือหมู่บ้านต้องมีความสัมพันธ์กันในเชิงด้านเศรษฐกิจด้วยการแบ่งปันการช่วยเหลือเกื้อกูลกันไม่ใช่การแข่งขันแย่งชิงมุ่งแสวงหาผลประโยชน์และกำไรโดยไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นทุนสำหรับคนทุกคนให้หมดสิ้นไป ดังนั้นการพึ่งตนเองได้นั้นประชาชนทุกคนจำเป็นต้องตระหนักและสำนึกในการใช้ทุนทุก ๆ ด้าน และทรัพยากรอย่างมีคุณค่า

สรุปได้ว่าการออม การลงทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ และสามารถแก้ปัญหาความยากจน การว่างงาน ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยการมีรายได้ และมีรายรับสมดุลกับรายจ่าย มีปัจจัยพื้นฐานอย่างเพียงพอ ด้วยมูลเหตุดังกล่าวจึงทำให้นำปัจจัยด้านเศรษฐกิจมาทำการศึกษาและวิเคราะห์ในการวิจัยครั้งนี้

2.2.3 ทรัพยากรกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

ทรัพยากร หมายถึง สิ่งที่มีค่าทั้งปวงที่เอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่มนุษย์ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งผู้ใช้ทรัพยากรเหล่านี้จะต้องมีจิตสำนึกในคุณค่าใช้อย่างประหยัดและมีประโยชน์คุ้มค่าอย่างสูงสุด พร้อมทั้งมีการป้องกันปรับปรุงบำรุงรักษา สงวนไว้ ซ่อมแซม ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ให้มีสภาพที่ดีและมีความสมดุลตามธรรมชาติตลอดไป

ประเทศไทยที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็น พื้นดินที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยปุ๋ยแร่ธาตุต่าง ๆ ป่าไม้ แหล่งน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และเพื่อการเพาะปลูก หรือ เป็นแหล่งผลิตพลังงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งผลักดันให้ประเทศนั้นมีศักยภาพนำทรัพยากรเหล่านั้นมาสนองตามความต้องการของประชาชน ทำให้ประเทศไทยมีความเจริญและมั่นคงและมีอำนาจมากกว่าประเทศที่มีทรัพยากรน้อยกว่า เช่นเดียวกับชุมชนหรือหมู่บ้านใดก็ตามที่สามารถนำพืชที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมีปริมาณ เช่น ต้นกก ต้นเตย หรือต้นจาก ที่มีปริมาณมากมายและขึ้นเองตาม

ธรรมชาติ ได้ถูกนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้สอยหรือจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ ก็จะทำให้ชุมชนนั้น มีความได้เปรียบหากต้องมีการแข่งขันในด้านการค้าการตลาด เพราะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อวัตถุดิบจากท้องถิ่นอื่นมาเพื่อทำการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อีกครั้งหนึ่ง

จากอดีตที่ผ่านมาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาได้เปลี่ยนไปจากจุดเดิม ซึ่งเคยให้ความสำคัญในเรื่องของความเจริญทางด้านเศรษฐกิจสังคมในยุคอุตสาหกรรมและความทันสมัยมาเป็นการพัฒนาที่เน้นให้ความสำคัญแก่คน ความต้องการพื้นฐาน การพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาติถือว่าเป็นแนวคิดใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่งผลให้การพัฒนาที่มีลักษณะผสมผสาน ที่เน้นความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมในเอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ครั้งที่ 3 ปี 2535 ได้กล่าวว่า คณะกรรมาธิการของโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development : WCED) ได้ให้นิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ดังนี้ “การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ความสามารถที่จะตอบสนองต่อความต้องการของอนาคตต้องน้อยลง หรือ ด้อยลง” (มันทิน ยมจินดา, 2541, น. 191)

2.2.3.1 การพัฒนาอย่างยั่งยืน

เกษม จันทร์แก้ว (2541, น. 11 – 18) ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและวิธีการใช้แบบยั่งยืนนั้น หมายถึงการใช้ด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมให้ผลิตผลมาก มีของเสียและมลภาวะเกิดขึ้นน้อย ก่อให้เกิดการฟื้นตัวของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจนมีศักยภาพในการให้ผลผลิตแบบยั่งยืนอย่างต่อเนื่องตลอดไป จะเห็นได้ว่าเทคโนโลยีที่นำไปใช้นั้นต้องเกิดของเสียและมลภาวะน้อยที่สุดหรือไม่เกิดเลยตามหลักเมื่อเกิดของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อมขึ้นมา ต้องเสาะหาเทคโนโลยีการบำบัด การกำจัดหรือเทคโนโลยีการฟื้นคืนสภาพตลอดจนคำนึงถึงเทคโนโลยีนำของมาใช้ประโยชน์ หรือรีไซเคิล (Recycle) มีผลทำให้ของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อมลดน้อยลง หรือแปรสภาพเป็นทรัพยากรที่มีกำลังผลิตได้

2.2.3.2 ลักษณะการใช้ทรัพยากร

การบริโภคโดยตรง หมายถึง การใช้ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เพื่อความเจริญเติบโต มีพลังและความปลอดภัย ได้แก่

- 1) การใช้ทรัพยากรเพื่อปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร ยา วัคซีนโรค เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย

2) การใช้ทรัพยากรเพื่อเป็นพลังงาน จะใช้ร่วมกับเทคโนโลยีเพื่อให้ได้งานที่ต้องการ เช่น การใช้ฟืนและถ่านเป็นเชื้อเพลิงหุงต้ม การใช้ก๊าซธรรมชาติ น้ำมันเชื้อเพลิง หรือ การหมักของเสียสละและขยะมูลฝอยเพื่อให้ได้ก๊าซชีวภาพและใช้ในการหุงต้ม หรือการผลิตกระแสไฟฟ้าด้วยน้ำมันและก๊าซชีวภาพ

3) การใช้ทรัพยากรเพื่อป้องกันภัยพิบัติ เช่น ป่าป้องกันลมพายุ ทำนบกั้นน้ำรอบเมือง

4) การใช้ทรัพยากรเพื่อความสะดวกสบาย เช่น รถยนต์ เฟอร์นิเจอร์ เครื่องยนต์

2.2.3.3 หลักปฏิบัติในการใช้ทรัพยากร

1) ต้องการให้มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์ได้ใช้สอย พร้อมทั้งพึงพิงในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะปัจจัยสี่ ความสะดวกสบาย และความปลอดภัยของชีวิต

2) ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเชิงอนุรักษ์วิทยานั่นมุ่งหวังที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ประกอบกันอยู่ในระบบมีศักยภาพในการให้ผลแบบยั่งยืน และให้มีความเพิ่มพูน

3) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเชิงอนุรักษ์วิทยา จะต้องบรรจุแนวทางปฏิบัติในการควบคุมของเสียมิให้เกิดขึ้นภายในระบบสิ่งแวดล้อม

4) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเชิงอนุรักษ์วิทยาได้ยึดหลักการของอนุรักษ์วิทยาเป็นพื้นฐานซึ่งจะต้องมีการรักษา สงวน ปรับปรุง ซ่อมแซม และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ

5) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเชิงอนุรักษ์ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งใด ระบบใดหรือท้องที่ใด มีความต้องการนอกจากจะเกี่ยวข้องกับการใช้ การกำจัดของเสีย การเพิ่มศักยภาพในการผลิต ต้องการให้มีการจัดองค์ประกอบภายในระบบสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศให้มีความหลากหลายชนิด มีปริมาณสัดส่วนการกระจายในระบบตามเกณฑ์มาตรฐานธรรมชาติที่ทุกสิ่งทุกชีวิตในระบบสามารถอยู่ได้อย่างเป็นสุขและมีความสมดุลตามธรรมชาติ

2.2.3.4 การอนุรักษ์ทรัพยากร

การอนุรักษ์และการจัดเก็บกักทรัพยากรเป็นการควบคุมการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมตามกาลเวลาโดยมีวิธีพอสังเขปดังนี้

1) ทรัพยากรน้ำ ใช้วิธีการสร้างอ่างเก็บน้ำ บ่อเก็บน้ำ สร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ

2) ทรัพยากรดิน ใช้วิธีทำรั้ว ขุดรูง การปลูกหญ้าแฝกคลุมดิน ห้ามทำไร่เลื่อนลอย กำหนดเขตป่าสงวน เขตประวัติศาสตร์ เขตควบคุม

3) ทรัพยากรอาหารและยา ใช้วิธีการใส่เกลือ หรือยาฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ การทำให้แห้ง การทำให้สุก การเก็บไว้ในที่มีอุณหภูมิต่ำ

4) ทรัพยากรไม้ และโลหะ โดยการอาบน้ำยาไม้ การตากไม้ให้แห้ง การเผาให้ผิวภายนอกกลายเป็นถ่าน โลหะเคลือบด้วยสารเคมี

5) การแปรรูปของเสียที่เป็นของแข็ง ได้แก่ขยะ สิ่งปฏิกูล มาใช้ประโยชน์ด้วยการเผาเพื่อให้เกิดพลังงานความร้อนและจี้ถ่าน การนำไปฝังกลบ กากของเสียที่เป็นพิษต้องทำให้มีสภาพเป็นกลาง

6) การซ่อมแซม ได้แก่การเพิ่มโครงสร้างให้ครบ ณ ที่ขาดหายไป การรักษาโดยเทคโนโลยีบำบัด เช่น การเติมอากาศในบ่อบำบัดน้ำเสีย การปลูกป่า

7) การฟื้นฟู ได้แก่ การใช้ธรรมชาติในการฟื้นฟู การป้องกันไฟฟ้าอย่างมีประสิทธิภาพ การห้ามทำไร่เลื่อนลอย การปล่อยน้ำเสียให้ไหลสัมผัสอากาศเพื่อทำให้เป็นน้ำดี

8) การพัฒนา หมายถึง การทำให้ผลิตผลจากทรัพยากรนั้นให้ดีกว่าปกติ โดยใช้วิธีการเทคโนโลยีประสิทธิภาพช่วยให้กลไกสิ่งแวดล้อมทำงานได้ดีขึ้น ได้แก่ การใช้ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช รวมทั้งการใช้เครื่องมือเกษตรอื่น ๆ มาปรับปรุงเทคโนโลยีเกษตร

9) การป้องกัน เป็นวิธีการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรที่เคยมี และกำลังถูกทำลาย อาจเป็นการใช้กฎหมาย การประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้ การทำรั้วกัน การสร้างขอบเขต การติดป้ายระบุ

10) การสงวน คือ การเก็บไว้มิให้ใช้เนื่องจากเป็นทรัพยากรที่กำลังจะหมด หรือกำลังจะสูญสิ้นโดยการกำหนดระยะเวลาเป็นช่วง ๆ ให้ทรัพยากรพอฟื้นคืนสภาพเดิม

11) การแบ่งเขต เป็นการอนุรักษ์ขั้นสุดท้าย ถ้าไม่สามารถใช้วิธีการอื่นได้แล้ว เนื่องจากปัญหาการไม่มีวินัยทางสังคม หรือกฎหมายไม่รัดกุม ได้แก่ เขตต้นน้ำ เขตป่าไม้ เขตป่าสงวน

2.2.3.5 นิเวศวิทยากับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

พิมาน วงศ์อภัย (2530) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งเสริมให้องค์กรประชาชนในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ ศูนย์บริการนิคมสร้างตนเองโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ลักษณะองค์กรประชาชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีอิสระในการตัดสินใจ และดำเนินการกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรและความสามารถของคน

ในชุมชนมีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ขององค์กรสู่สมาชิกอย่างยุติธรรมและเสมอภาค สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรอย่างมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและอย่างมีจิตสำนึก

พีเชียร์ ลิมบี๋หวังอยู่ (2531) วิจัยเรื่องการพึ่งตนเองของประชาชนในโครงการเนื่องจากพระราชดำริ ศึกษาเฉพาะกรณี โรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาพบว่า โครงการทำให้ชาวบ้านสามารถใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์มากขึ้น มีการนำวิทยาการใหม่ๆ มาเพิ่มศักยภาพในการผลิต

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2543, น. 78) ได้ให้ความสำคัญแก่ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลักใหญ่ คือ

1. ความยั่งยืนธรรมชาติ คือ ระบบหล่อเลี้ยงชีวิตของโลกเศรษฐกิจในอดีต ทุกระบบล้วนแต่มุ่งทำลายความยั่งยืนต่อระบบนิเวศ จึงจำเป็นต้องแสวงหาระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่สามารถสร้างความยั่งยืนแก่ธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

2. การแบ่งปันความมั่งคั่งและทรัพยากรธรรมชาติทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันย่อมเป็นสังคมที่ไร้คุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นการไปแย่งชิงถิ่นฐานของพื้นพันธุ์และสัตว์ป่ามนุษย์จึงเป็นผู้ทำลาย และพยายามครอบครองธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

3. ความยุติธรรมระหว่างคน 2 รุ่น เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่มีแนวโน้มที่จะให้คุณค่าแก่คนรุ่นปัจจุบันสูงมากขึ้น โดยไม่ปรียากคนรุ่นอนาคต เพราะคนรุ่นอนาคตยังไม่มีตัวตนยังไม่เกิดการตีค่าแบบวันนี้ดีกว่าพรุ่งนี้เป็นการกระตุ้นให้มีการทำลายธรรมชาติเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจระยะสั้นและเบื้องหน้า ไม่มีการส่งมอบความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติให้แก่คนรุ่นอนาคต

4. ค่าของสิ่งแวดล้อมที่ไม่อาจตีราคาได้ การตีค่าทางสิ่งแวดล้อมให้เป็นตัวเงิน เป็นวิธีการอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาอรรถประโยชน์ซึ่งเป็นเพียงค่านิยมในหลายค่านิยมในเรื่องความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ธรรมชาตินั้นเป็นค่านิยมที่ไม่อาจตีราคาเป็นเงินได้ เช่นเดียวกับค่านิยมทางศาสนา ทางสุนทรียภาพ

จากข้อความที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านทรัพยากรมีผลต่อการพึ่งตนเองได้ของชุมชน ซึ่งสรุปได้ว่าปัจจุบันนี้แนวการพัฒนาประเทศให้มีความยั่งยืนนั้น เป็นการมุ่งพัฒนาคนไปพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันเป็น โดยให้ชาวบ้านในท้องถิ่นชนบทใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้เท่าทันถึงภาวะความจำเป็น มีจิตสำนึกรับผิดชอบและใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าสอดคล้องสมดุล และอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นฟูตัวเองได้ โดยใช้ปรัชญาอยู่ร่วมกันมองธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต นับถือธรรมชาติเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองและดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องและดำรงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป ดังเช่น จากภาวะวิกฤต

น้ำมันเชื้อเพลิงขาดแคลน ทำให้ราคาสูงมากขึ้น ต้นทุนการสร้างพลังงานสูงขึ้น ส่งผลกระทบไปสู่ ต้นทุนการผลิต ทำให้ต้องมีการคิดค้นน้ำมันชีวภาพซึ่งเป็นน้ำมันเชื้อเพลิงที่ได้จากการผสมระหว่าง น้ำมันดีเซลกับน้ำมันพืชหรือไขมันสัตว์ สำหรับประเทศไทยได้ใช้น้ำมันมะพร้าวและน้ำมันปาล์ม เป็นส่วนผสมเพื่อแก้ปัญหาวิกฤติแหล่งน้ำมัน โลกและวิกฤติปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงสภาวะการพึ่งตนเองของประเทศไทยให้มีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงยิ่งขึ้น ด้วยการแสวงหาทางเลือกใหม่จากวัตถุดิบที่มีอยู่ในประเทศมาผลิตน้ำมันเพื่อทดแทนการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศ ดังนั้นประชาชนทุกคนพึงตระหนักถึงประมาณ ระยะเวลา คุณภาพ และความหลากหลายที่ทรัพยากรเหล่านั้นจะคงอยู่เพื่อสนองตอบความต้องการมนุษย์ได้ยาวนานเพียงใด

2.2.4 จิตใจกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

จิตใจ หมายถึง ลักษณะทางจิตใจที่เอื้อต่อการพึ่งตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้แก่ มีความเชื่อมั่นในการพึ่งตนเอง การประหยัดและรู้จักประมาณตน มีความขยันหมั่นเพียร การเสียสละ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และการที่น้ำใจ

จากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวโรกาส สัปดาห์ส่งเสริมศาสนาและจริยธรรม 3 – 9 สิงหาคม 2533 ที่วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก ทำให้เกิดข้อคิดได้ว่า ในการประกอบกิจการใด ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้นั้น ต้องอาศัย ความอดสาหะพากเพียร และความซื่อสัตย์สุจริตบนรากฐานสำคัญ และจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตา กรุณา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และพร้อมที่จะบำเพ็ญประโยชน์ให้เกิดแก่ส่วนรวมรวม นั่นคือทุกคนควรพยายามพึ่งและช่วยเหลือตนเองพร้อมทั้งช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วย

กาญจนา แก้วเทพ (2538, น. 34) ได้ให้ความหมายการพึ่งตนเองและ แบ่งเป็น

2 ลักษณะ

1. บัณฑิตบุคคล คือ การพึ่งตนเอง หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายที่กระทำโดย บัณฑิตชน และครัวเรือน เพื่อบรรลุการมีหลักประกันของการดำรงชีพ
2. ในลักษณะกลุ่ม คือการพึ่งตนเอง หมายถึง สังคม (กลุ่ม) ที่มีการจัดระบบเพื่อประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตน ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง และการร่วมมือกับผู้อื่นที่อยู่สถานการณ์เดียวกัน ทั้งนี้การพึ่งพาตนเองอย่างแท้จริงต้องกินความรวมถึงว่า กลุ่มชนนั้นมีความสามารถในการตั้งเป้าหมายและมีสาระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความพยายามและกำลังของตน

การพึ่งตนเองของประชาชนจะประสบความสำเร็จได้ ต้องมีองค์ประกอบทั้ง

3 ประการ

1. ประชาชนความสามารถคิดและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง หมายถึง สามารถเลือกสรรในการตัดสินใจ และในการพิจารณาแนวทางการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง มีความคิดเป็นของตนเองพิจารณาถึงการดำเนินการใดๆ ได้ด้วยภูมิปัญญาของตนเองซึ่งไม่ใช่เกิดจากถูกรอบงำทางความคิด

2. ประชาชนทุกคนถือว่าเป็นผู้มีศักยภาพในตนเอง และต้องรู้จักนำศักยภาพนั้นๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน ทั้งนี้เพราะความเชื่อพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ ที่เชื่อว่าบุคคลแต่ละคนย่อมมีความสามารถในตนเอง และมีแรงขับที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตมากมายยิ่งๆ ขึ้น

3. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทุกขั้นตอน ซึ่งหมายถึง การมีส่วนร่วม 3 ด้าน คือ

3.1 ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ

3.2 ร่วมมือร่วมใจกระทำการ

3.3 ร่วมรับผลจากการตัดสินใจจากการกระทำนั้น

ในการที่บุคคลใดจะพึ่งตนเองได้นั้น ปัจจัยที่สำคัญอันดับแรกคือการมีจิตสำนึกที่ต้องการพึ่งตนเอง สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541, น. 38) ได้กล่าวว่า การพึ่งตนเองของชาวชนบทแต่ละแห่งสามารถพึ่งตนเองได้นั้นคือ ความสมดุลทางด้านจิตใจ นั่นคือ ชาวบ้านแต่ละคนมีจิตปกติสุข ไม่กังวลเป็นทุกข์ มีความสุขตามอัตภาพ ยึดธรรมะ ถือสัน โดษ ความเพียรและความเชื่อมั่นในความสามารถของตนที่จะพัฒนาตนเองได้

2.2.4.1 ทฤษฎีความสัมพันธ์ของบุคคล

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2538, น. 17 , อ้างถึงใน Heider, 1958) ได้อธิบายถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลต่อบุคคล อันจะมีผลต่อการกระทำ การสร้างความคิดเห็นของบุคคลในการศึกษาของสิ่งที่เขานำมาใช้ในการอธิบาย ถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลก็คือ ความเชื่อหรือค่านิยม จะเน้นตัวนำพฤติกรรมจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ถ้าความเชื่อของคนคือแนวทางที่จะบอกถึงอนาคตของคนได้ ความเชื่อก็จะสามารถอธิบายความคาดหมาย และการกระทำของเขาได้เช่นกัน

ภาษา คือ สื่อของความคิด หมายความว่า ภาษาจะเป็นสัญลักษณ์หรือสื่อของสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล

1. การวิเคราะห์คำพูด
2. การวิเคราะห์สถานการณ์
3. ความเข้าใจเกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อม

ประสบการณ์เกี่ยวกับความยากลำบากและผลของการกระทำเหตุผล ความสามารถ ความพยายาม ความต้องการ ความรู้สึกหรืออารมณ์ความเป็นเจ้าของหรือ การคาดคะเนของบุคคล

Heider (1958) พบว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลอันมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของบุคคลนั้นจะขึ้นอยู่กับ

1. ความเข้าใจต่อบุคคลอื่น
 2. ความเข้าใจของบุคคลอื่น
 3. การวิเคราะห์พฤติกรรม หรือการกระทำในขณะมีสัมพันธภาพ
 4. การมีผลตอบแทนในขณะที่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นคือ มีความปรารถนา และความพึงพอใจ
 5. สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
 6. อารมณ์ความรู้สึก
 7. ความคาดหวังและค่านิยม
 8. การขอร้องหรือการบังคับที่มีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
 9. การคำนึงถึงประโยชน์และโทษ ซึ่งหมายถึงผลที่ได้รับ
 10. การเกิดผลต่อคนส่วนใหญ่ซึ่งมีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
- เช่นกัน

2.2.4.2 การจัดระเบียบสังคม

สืบเนื่องมาจากการจัดระเบียบทางสังคมว่าด้วยมนุษย์ จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ บางอย่างในการอยู่ร่วมกัน หรือมีความสัมพันธ์ต่อกัน จึงเป็นแรงจูงใจหรือการบังคับตลอดจนการมุ่งหวังที่ต้องปฏิบัติในการมีความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ วิถีชาวบ้านหรือวิถีประชาจารีตประเพณีหรือกฎศีลธรรม และกฎหมาย ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการควบคุมทางสังคม ซึ่งเป็นเรื่องของการกำหนดคุณค่าโดยมีพื้นฐานจากการวิเคราะห์พฤติกรรมทางวัฒนธรรม ได้แก่ สถานะภาพบรรทัดฐานของสังคม ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยควบคุม ภาวะสังคมด้านต่าง ๆ เช่น วัตถุ จิตใจ ทัศนคติ ความเชื่อ ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคง และดำรงอยู่ตลอดไป (สุพัตรา สุภาพ, 2539, น. 3 – 9)

ในการศึกษาความสัมพันธ์ของบุคคลในหมู่บ้าน หรือชุมชนมักจะถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันจากการปฏิบัติตามจารีตประเพณี เช่น การไปทำบุญตักบาตรที่วัด การถืออุโบสถศีลร่วมกัน ก็จะนับได้ว่าบุคคลเช่นนี้คือพวกพ้องเดียวกัน มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันและต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังเช่นผลการวิจัยในลำดับต่อไปนี้

พูนศักดิ์ ฐานิการประดิษฐ์ (2538) ทำการศึกษาวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนในหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกของไทย พบว่า นอกความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและระบบการอยู่ร่วมกันเป็นพื้นฐานที่ส่งผลต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านแห่งนี้ซึ่งมีศักยภาพในการพึ่งตนเองสูง มีเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับธรรมชาติแล้ว ชาวบ้านยังมีระบบการช่วยเหลือ แบ่งปัน กันมากมายหลายรูปแบบ ทั้งในแง่การผลิตและการดำรงชีวิต โดยเฉพาะเรื่องของน้ำใจ และระบบการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ จึงไม่ก่อให้เกิดการขัดแย้งจากภายในในการพัฒนาไปสู่วิธีการผลิตแบบใหม่ภายใต้ระบบความสมดุลและวิถีแห่งน้ำใจ

สรุปได้ว่า การมีจิตสำนึกที่จะพึ่งตนเองเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลให้บุคคลนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ได้แก่ การมีความสมดุลทางจิตใจ มีความสุขตามอัธยาศัย รู้จักประมาณตน การพึงพอใจในวิถีชีวิตอย่างพอเพียง ยึดถือระบบคุณธรรม ยึดมั่นในการทำคุณงามความดี ความอุสาหะ พากเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีน้ำใจ และพร้อมที่จะช่วยให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจจึงเป็นรากฐานในการพึ่งตนเองในด้านอื่น ๆ ได้แก่ สังคม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ ดังนั้น จิตใจจึงเป็นปัจจัยเหตุที่ทำให้เกิดการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญเพื่อนำไปสู่การวิจัยครั้งนี้

2.2.5 สังคมกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

สังคม หมายถึง ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่ง ได้แก่ ความสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกัน ความรักสมัครสมานสามัคคี ความพร้อมเพียงในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม คุณลักษณะของผู้นำในท้องถิ่น รวมทั้งกิจกรรมงานประเพณีที่เชื่อมโยงชาวบ้านเข้าด้วยกันทำให้เกิดความรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียว เช่น การถืออุโบสถศีลหรือถือศีล 8 ทุกวันพระ การทำบุญวันเข้าพรรษา การไปร่วมงานวันสงกรานต์

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะต้องมีการอยู่ร่วมกัน และจะต้องมีภาษาหรือสัญลักษณ์ไว้เพื่อติดต่อหรือสื่อความหมายให้เข้าใจตรงกัน การอยู่ร่วมกันเพื่อช่วยเหลือและเพื่อความปลอดภัยในการดำรงชีวิตอย่างอยู่รอด จึงจำเป็นต้องดำรงรักษาไว้ด้วยการสืบทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ภายใต้อาบันครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม และสายสัมพันธ์ของเครือญาติ พ่อแม่มีบทบาทและหน้าที่เลี้ยงดูลูก เมื่อยามพ่อแม่แก่เฒ่าลูกก็มีหน้าที่เลี้ยงดูพ่อแม่ให้ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่เพราะท่านมีความรักห่วงใยและต้องการให้ลูกหลานให้เป็นคนดี และยินดีให้ความช่วยเหลือเมื่อมีโอกาส ส่วนลูกหลานควรต้องเป็นคนดี มีสัมมาคารวะ ให้ความเคารพเชื่อฟัง ปฏิบัติและคิดตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ สิ่งผูกพันเหล่านี้ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม เป็นเครือญาติ เป็นชุมชน สร้างความผูกพันแน่นแฟ้น เชื่อมโยงกันเป็นปึกแผ่นของสังคมต่อไป

2.2.5.1 ทฤษฎีการกระทำทางสังคม

William (1971) ได้กล่าวว่า ได้มีผู้คิดรวบกลุ่มของปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำของมนุษย์เป็นทฤษฎีขึ้นเพื่ออธิบายถึงการกระทำของมนุษย์ทั่ว ๆ ไป (1971 , อ้างถึงใน จีรพรรณ กาญจนะจิตรรา, 2538, น. 20 – 21) ได้อธิบายว่าการกระทำทางสังคมนั้นประกอบด้วยกลุ่มปัจจัยหลายประการ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง ซึ่งสามารถกำหนดรูปแบบการกระทำทางสังคม กล่าวคือ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมของมนุษย์ได้แก่

1. ความคิดเห็น
2. ความรู้สึก
3. การคาดคะเนพฤติกรรม
4. พฤติกรรมที่แสดงออกมาและได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำสิ่ง

หนึ่งสิ่งใดของมนุษย์นั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งเรียกว่า ความเชื่อหรือความไม่เชื่อ กล่าวคือ

4.1 ปัจจัยดั้งเดิม

4.1.1 เป้าประสงค์ คือ กิจกรรม วัตถุประสงค์ของ คุณลักษณะ ความเชื่อ ความรู้สึก เมื่อผู้กระทำต้องการ หรือไม่ต้องการกระทำ ได้มีการกำหนดเป้าหมายไว้ล่วงหน้า และพยายามกระทำทุกวิถีทางให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

4.1.2 ความเชื่อ คือความเข้าใจของผู้กระทำ ความคิด ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ความเชื่อมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และการกระทำทางสังคมการที่บุคคลเลือกปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมต้องอาศัยความเชื่อพื้นฐานอยู่เสมอ

4.1.3 ค่านิยม คือระบบความเชื่อ ทศนคติ คุณลักษณะ เงื่อนไขที่บุคคลยึดถือเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง ค่านิยมเป็นความเชื่อที่มีลักษณะถาวร โดยถือเป็นวิถีปฏิบัติบางอย่างเป็นสิ่งที่ตัวเองหรือสังคมเห็นดี เห็นชอบสมควรจะยึดถือปฏิบัติมากกว่าอย่างอื่น

4.2 ปัจจัยผลัก

4.2.1 ประเพณีและนิสัย คือแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้และสืบต่อกันมาด้วยประเพณี และถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคมไม่เห็นด้วย ไม่มีทางอนุมัติ หรือลงโทษอย่างเด็ดขาดจากรัฐบาลหรือ ตัวบทกฎหมายในการตัดสินใจที่จะเลือกทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากแบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้ว

4.2.2 ความคาดหวัง คือท่าทีของบุคคล กลุ่ม สังคม ที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคน โดยคาดหวังหรือต้องการให้บุคคลนั้นประพฤติปฏิบัติในสิ่ง ที่ตนต้องการ ดังนั้นการเลือกกระทำพฤติกรรมของบุคคลส่วนหนึ่งก็คืออยู่กับการคาดหวังและท่าที ของบุคคลอื่นด้วย

4.2.3 ข้อผูกพัน คือ ความเชื่อของผู้กระทำว่า บุคคลผู้นั้น ถูกผูกมัดที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้น ๆ ข้อผูกพันจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และการกระทำทางสังคมเพราะผู้กระทำตั้งใจที่จะกระทำสิ่งนั้น ๆ เนื่องจากบุคคลผู้นั้นรู้สึกว่ามีข้อ ผูกพันที่จะต้องกระทำ

4.2.4 การบังคับ คือสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจ กระทำการต่าง ๆ ได้รวดเร็วขึ้นเพราะในขณะที่ผู้กระทำตั้งใจจะกระทำสิ่งต่าง ๆ นั้น หรือผู้กระทำ อาจจะยังไม่แน่ใจว่าจะกระทำพฤติกรรมนั้นดีหรือไม่ แต่เมื่อมีการบังคับจะทำให้การตัดสินใจ กระทำพฤติกรรมนั้นได้เร็วขึ้น

4.3 ปัจจัยสนับสนุน

โอกาสเป็นความคิดของผู้กระทำที่เชื่อว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ช่วยให้มีโอกาสเลือกกระทำ บุคคลมักจะตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อคิดว่าโอกาสเปิดให้ เขาสามารถกระทำได้

4.3.1 ความสามารถ คือการที่ผู้กระทำรู้ถึงความสามารถ ของตัวเอง ซึ่งก่อให้เกิดผลสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ ได้ การตระหนักถึงความสามารถนี้จะนำไปสู่การ ตัดสินใจ และการกระทำทางสังคมเพราะรู้ว่าการตัดสินใจกระทำไปแล้ว บุคคลผู้นั้น มีความสามารถที่จะกระทำได้อย่างแน่นอน โดยทั่วไปการกระทำพฤติกรรมใด ๆ นั้น บุคคล จะพิจารณาความสามารถของตนเองก่อน

4.3.3 การสนับสนุนคือ สิ่งที่ผู้กระทำรู้ว่าจะได้รับหรือคิดว่า จะได้รับจากคนอื่น ดังนั้น บุคคลมีความโน้มเอียงที่จะตัดสินใจกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อเขารู้ว่า จะได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่น

Reeder (1998) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยและสาเหตุที่จะมีผลต่อการ กระทำทางสังคม ดังนี้คือ

1. ในสถานการณ์ของการกระทำทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ของบุคคลหลายคนซึ่งแต่ละคนก็จะมีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ
2. บุคคลหรือองค์การจะตัดสินใจ หรือแสดงการกระทำบนพื้นฐาน ของกลุ่ม เหตุผล ซึ่งผู้ตัดสินใจเองได้คิดว่ามีความสอดคล้องหรือตรงกับปัญหา และสถานการณ์

นั้น ๆ

3. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจจะตระหนักหรือให้น้ำหนักที่แตกต่างกันในการเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่จะเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจ
4. เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้น เหตุผลเฉพาะจากเหตุผลเพียงประการเดียว หรือมากกว่าจำนวนเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำที่กล่าวมาแล้ว
5. อาจมีเหตุผล 2 – 3 ประการจาก 10 ประการที่กล่าวมา หรือ อาจจะไม่มีเลยที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส
6. กลุ่มของปัจจัย หรือ เหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง
7. ในกรณีเฉพาะบางอย่างภายใต้การกระทำทางสังคม จะมีบ่อยครั้งที่จะมีทางเลือกสองหรือสามทางที่จะสนองตอบต่อสถานการณ์นั้น ๆ
8. ผู้กระทำหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจอาจจะเลือกโดยเฉพาะเรื่องแตกต่างกันออกไปในบุคคลแต่ละคน
9. เหตุผลที่จะต้องตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว

2.2.5.2 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่หมายถึง สังคมทำหน้าที่เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบด้วยประเพณีบรรทัดฐานของสังคม นำไปสู่คนในชุมชน สังคม และมีพฤติกรรมแสดงออกเพื่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมให้บรรลุจุดมุ่งหมายของตนเองและกลุ่ม ดังเช่น ทฤษฎีการกระทำทางสังคม Talott Parson (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2543, น. 36 – 37) ได้แสดงแนวคิดในระบบของสังคมซึ่งหน่วยที่ Parson ถือเป็นระบบของการศึกษา คือการกระทำ หมายถึงปฏิกริยาตอบโต้ ซึ่งพิจารณาเป็นประเด็น ได้ดังนี้

1. ผู้กระทำ หมายถึง ปัจเจกชน
2. เป้าหมาย ที่ผู้กระทำมุ่งประสงค์
3. วิธีต่าง ๆ ที่ผู้กระทำจะเลือกใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย
4. สถานการณ์อันเป็นฉากที่ผู้กระทำจะต้องนำมาพิจารณาในการที่จะเลือกวิธีใดในการบรรลุเป้าหมาย
5. ตัวกำหนดเชิงบรรทัดฐานอัน ได้แก่ ค่านิยมบรรทัดฐานทางสังคม และความคิดต่าง ๆ ซึ่งผู้กระทำจะต้องนำมาพิจารณาประกอบในการเลือกวิธีการบรรลุเป้าหมายในตัวผู้กระทำนั้น มีแนวอบรมที่สำคัญคือ

5.1 แนวทางการอบรมทางความรู้สึก หมายถึง ความเชื่อ อารมณ์ และศีลธรรม

5.2 แนวทางการอบรมทางคุณธรรม ซึ่งจะกำหนดมาตรฐาน การแสดงออก ได้แก่ สาระ ข้อเท็จจริง ระดับความพึงพอใจ

ดังนั้น จึงสรุปสาระสำคัญของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ได้ ดังนี้

1. สังคมทุกสังคมจะต้องมีโครงสร้างและหน้าที่ได้ดังนี้
2. แต่ละหน่วยต่างทำหน้าที่ประสานกัน
3. แต่ละหน่วยต่างทำหน้าที่เพื่อความคงอยู่ของสังคม
4. แต่ละหน่วยต่างยึดระบบค่านิยมเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่

สังคมต้องมีโครงสร้างแบบใดแบบหนึ่งขึ้นมาเพื่อเป็นหลักประกันให้มีการพึ่งพาคูหลยภาพและการมีชีวิตรอด

เนื่องจากสังคมเป็นการอยู่ร่วมกัน มีการกระทำต่อกัน ดังนั้นการดำเนิน กิจกรรมหรือการทำงานต่าง ๆ ร่วมกันซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชน พึ่งตนเอง ได้แก่ ความรัก ความสามัคคี และผู้นำซึ่งจำเป็นจะต้องเกิดขึ้นในกลุ่มสมาชิกนั้น เพื่อให้ การปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกันผู้นำคือสิ่งสำคัญในการจูงใจให้สมาชิกในกลุ่มและบุคคลอื่น ทำงานด้วยความเต็มใจในการปฏิบัติงานร่วมกันและพร้อมดำเนินไปตามแนวทางที่ผู้นำได้สั่งการ ยินดีที่จะเสียสละและให้การสนับสนุนต่อความคิดและแนวทางที่ผู้นำได้กำหนดขึ้น นอกจากนี้แล้ว ก่อให้เกิดความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ จากทุกฝ่ายในการทำงาน ทำให้เกิดความไว้วางใจ ความ สมัคสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกันในกลุ่ม อันนำไปสู่พลังที่จะสร้างสรรค์การพัฒนาหมู่บ้าน หรือองค์กรชุมชนใหม่หมู่บ้านสืบไป ดังนั้นการสร้างผู้นำ จึงมีความสำคัญและจำเป็น เพราะผู้นำคือ ผู้ที่สามารถโน้มน้าวจิตใจให้สมาชิกและคนอื่น ๆ ยอมรับ สนับสนุน และให้ความร่วมมือดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน

2.2.5.3 แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ผู้นำ เป็นสิ่งสำคัญในการที่เป็นผู้จูงใจให้ประชาชนหรือชาวบ้านทำงานด้วยความเต็มใจผู้นำจะเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ความสมัคสมานสามัคคี ความเป็น ปึกแผ่นของสังคม ดังนั้นผู้นำจึงมีความจำเป็นในการนำหมู่บ้านไปสู่เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การ เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยมีทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญดังนี้คือ

สิน สือสวน (2530) เรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชน ในเมืองท่าการศึกษาเฉพาะกรณี สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า มีปัจจัยใหญ่ที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์ คือ ปัจจัยด้านกรรมการ หรือ

ผู้นำ ได้แก่ ผู้นำที่มีคุณลักษณะที่ดี คือ ได้รับการยอมรับจากสมาชิก มีความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ขยันขันแข็งในการทำงาน มีบทบาทในการช่วยเหลือสมาชิกแก้ปัญหา ชักชวนสมาชิกให้มาร่วมกัน แก้ไขปัญหา เปิดโอกาสให้สมาชิกตัดสินใจ ให้บริการอย่างเสมอภาค และปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิก ผู้นำมีความสามารถในการเข้าใจปัญหา ผลักดันให้งานสำเร็จ ระดมความร่วมมือจากสมาชิก ทำงานเป็นกลุ่ม ประสานงานกับภายนอก

สายพิรุณ น้อยศิริ (2530) กล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์การ ประชาชนในชนบท กรณีศึกษารักษาการข้าวบ้านโนนขุ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ปัจจัยในชุมชน ได้แก่ กรรมการหรือผู้นำ ที่มีคุณลักษณะที่ดี ได้รับการยอมรับจากสมาชิกมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น พูดจริงทำจริง มีความรับผิดชอบต่องาน มีบทบาทในการเป็นผู้นำเป็นผู้ให้การศึกษแก่สมาชิกกระตุ้นเร่งเร้าและรวมกลุ่ม

ธงชัย สันติวงศ์ (2537, น. 24) ได้กล่าวว่าคุณสมบัตินี้มีหลายประการ ดังนี้ คือ

1. คุณลักษณะทางร่างกาย ได้แก่ รูปร่างหน้าตา เช่น ความสูงพอเหมาะ หน้าตาดี สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง
2. คุณลักษณะด้านบุคลิก ได้แก่ ความกระตือรือร้นในหน้าที่การงาน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อดทน มานะ พยายาม สามารถปรับตัวและมีความมั่นคงทางอารมณ์
3. คุณลักษณะนิสัยส่วนตัว ได้แก่ มีความฉลาด ความรับผิดชอบ การชอบและรักงาน มีความรู้ มีประสบการณ์ สามารถสื่อสารกับบุคคลอื่นได้
4. คุณลักษณะทางสังคม มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ประนีประนอม มีมนุษยสัมพันธ์เป็นที่ไว้วางใจได้เป็นที่นิยมชมชอบของบุคคลทั่วไป ยิ้มแย้ม แจ่มใส

ภักพัฒนา ทิพย์ประไพ (2538) กล่าวถึง แนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียกับการอธิบายหมู่บ้านไทย จากการศึกษาพบว่าในการแสวงหาทางออกของหมู่บ้านไทยในการพัฒนา คือ การฟื้นฟูระบบคุณธรรมชาวบ้านบนพื้นฐาน สามเรื่อง คือ ความสอดคล้องกับธรรมชาติ วิถีชีวิต ชุมชน และการต่อสู้กับความไม่เท่าเทียมกันในชุมชน

Webber (1966) มีความเชื่อที่ว่าความสามารถพิเศษของผู้นำนี้เกิดจากความเชื่อมั่นและความศรัทธาของคน และกล่าวว่า ความสามารถพิเศษเป็นคุณสมบัติพิเศษในคนใดคนหนึ่งที่ไม่มีในคนทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่หาไม่พบในคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป เมื่อคนเหล่านั้นมีคุณสมบัติพิเศษเหล่านี้คนคนนั้นจะถูกเรียกว่าเป็นผู้นำ ทำให้ผู้นั้นมีอำนาจเหนือกว่าบุคคลอื่น และที่สำคัญอำนาจนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถพิเศษของผู้นำอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับผู้ตามด้วยความสำคัญของผู้ตามคือ

1. ผู้นำที่เป็นผู้นำเพราะมีความสามารถพิเศษจะเสียความเป็นผู้นำได้ ถ้าเขาเสียความสามารถพิเศษหรือพลังพิเศษนั้นลดน้อยไป
2. ผู้นำที่มาจากความสามารถพิเศษนี้ทุก ๆ คน ที่มีความสามารถพิเศษ ต้องมีเป้าหมายชอบทุกงานผู้ตามจะต้องตามผู้นำนั้นเพราะเชื่อว่าจะสามารถนำไปสู่เป้าหมายนั้นได้ แต่ถ้าเป้าหมายนั้นไม่ได้ถูกทำให้สำเร็จ พวกผู้ตามนั้นจะหายไป (ผู้นำเกิดขึ้นเพราะถูกคนเป็นผู้ตาม เลือกรให้เป็นอย่างมีเป้าหมาย เมื่อใดที่นำไปนานแล้วไปไม่ถึงเป้าหมาย ผู้ตามก็จะหมดความเชื่อถือ ผู้นำก็จะไม่ได้เป็นผู้นำต่อไป ผู้นำจึงต้องเอาใจใส่มากกับผู้ตาม เพราะถ้าไม่มีผู้ตามก็ไม่มีใครยกย่อง อีกต่อไปหรือหากหมดไฟในการทำงานผู้ตามก็จะหมดศรัทธาไปด้วย) ผู้นำที่เกิดจากความสามารถพิเศษจึงไม่มีความมั่นคงถาวร แต่ผู้นำที่ได้รับการสืบทอดจะมีความมั่นคงมากกว่าเพราะมีความต่อเนื่องมากกว่า

Stogdill (1974, pp. 24 – 75) ได้รวบรวมความหมายและกำหนดคุณลักษณะของภาวะผู้นำดังนี้

1. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นการเน้นถึงกระบวนการของกลุ่ม กล่าวคือ ความมีอำนาจของบุคคลหนึ่งหรือ 2 ถึง 3 คนเหนือบุคคลอื่น ๆ ภายในกลุ่มที่สามารถควบคุม กระบวนการและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม
2. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นบุคลิกภาพอัตลักษณ์ และคุณลักษณะที่มีลักษณะที่พึงประสงค์มากกว่าอื่น ๆ
3. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นศิลปะของการโน้มน้าวจิตใจของผู้อื่นให้ คล้องตามความประสงค์ของตน สามารถทำให้ผู้ตามตระหนักถึงความประสงค์ของตน ตลอดจนทำให้ผู้ตามเชื่อฟัง มีความจงรักภักดี และให้ความร่วมมือ
4. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นการใช้อิทธิพล เช่น การใช้อิทธิพลเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้อื่น
5. ภาวะผู้นำในฐานะเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุ เป้าหมาย เช่น ภาวะผู้นำ หมายถึง พลังพลศาสตร์ ซึ่งกระตุ้น จูงใจ และประสานงานของการจัด ระเบียบการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย
6. ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นความคิดริเริ่มในการงาน เช่น ภาวะผู้นำ หมายถึง การริเริ่มและการบำรุงรักษาเกี่ยวกับ โครงสร้างของความคาดหวังและปฏิกิริยาตอบโต้ ระหว่างกัน

นอกจากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สตอคคิลล์ (Stogdill) ได้รวบรวมทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำคือทฤษฎีที่แสวงหาคูณลักษณะด้านบุคลิกภาพด้านสังคม

ด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ซึ่งแยกให้เห็นความแตกต่างของคนที่เป็นผู้นำออกจากคนที่ไม่ได้เป็นผู้นำ คือมีคุณลักษณะดังนี้

1. มีร่างกายแข็งแรง
2. มีภูมิหลังการศึกษาดี และสถานภาพทางสังคมดี
3. มีสติปัญญาฉลาด ตัดสินใจดี มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร
4. บุคลิกภาพเป็นผู้ที่มีความตื่นตัว และควบคุมอารมณ์ได้มีความคิดริเริ่มอย่างสร้างสรรค์มีความเชื่อมั่นในตนเอง
5. มีความรับผิดชอบ ขยัน และอดทน
6. มีลักษณะทางสังคมปรารถนาที่จะร่วมงานกับผู้อื่น มีเกียรติและเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ๆ และเข้าสังคมได้ดี

Stogdill (1974, p. 84) ผู้สร้างแนวคิดของผู้นำในด้านความสามารถพิเศษ จากการศึกษากลไกของอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือ อำนาจบังคับบัญชา สามารถแบ่งออกเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่บนพื้นฐานของความถูกต้อง อย่างมีเหตุมีผล อำนาจหน้าที่ในที่นี้ มาจากความเชื่อในกฎหมายหรือกฎต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากผู้มีสิทธิมีอำนาจให้รับผิดชอบในกฎเกณฑ์นั้น ๆ ซึ่งอำนาจทางกฎหมายเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด
2. อำนาจหน้าที่ที่ได้รับ การสืบทอดอำนาจหน้าที่ ลักษณะที่เกิดขึ้นจากความเชื่อที่มีให้กับคนรุ่นหนึ่งสืบทอดไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง อำนาจที่เกิดจากการสืบทอด ซึ่งมีความสำคัญน้อยกว่าอาจทางกฎหมาย
3. อำนาจที่ได้มาจากพื้นฐานของความสามารถพิเศษต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ วิศวกรรม หรือ ผู้ที่มีลักษณะโดดเด่นกว่าคนอื่นที่จะสามารถชักจูงผู้อื่นได้ เรียกว่าพวกมีพรสวรรค์

จากทฤษฎีและงานวิจัยที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงผูกพันกันในสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกิดการรวมกลุ่มกันในสังคม การสืบทอด ประเพณี การมีจิตสำนึกและระบบคุณธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงประสานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทำให้มีความเป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อใดก็ตามสมาชิกในสังคมนั้น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทหน้าที่ ซึ่งส่งผลให้องค์กรนั้นมีประสิทธิภาพในการรักษาสมดุลของการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในสังคมและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้นำเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่ช่วยส่งเสริม และสนับสนุนการพัฒนาชนบทให้มีความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำจะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่ดีทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ซึ่งนำไปสู่การยอมรับการให้ความร่วมมือและการช่วยเหลือ เป็นการ

กระตุ้นเร่งเร้าและประสานกลุ่มให้ทำงานไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน ดังนั้น สังคมจึงเป็นปัจจัย เหตุของการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จึงเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

2.2.6 การมีส่วนร่วมกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนได้เข้ามาร่วมกันปรึกษาหารือ การตัดสินใจรับผิดชอบต่อแนวทาง แผนการปฏิบัติงาน หรือนโยบาย ที่ได้กำหนดขึ้นใน การแก้ไขปัญหาและขจัดอุปสรรคต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตนเองและส่วนรวมเพื่อประโยชน์สุข ของทุกคนในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น การมีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจกรรมหมู่บ้านปลอดภัยสาธิต การช่วยกันสอดส่องดูแลหมู่บ้านให้มีความสงบสุขร่มเย็นมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนการร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยชาวบ้าน เอกชน และรัฐบาลให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวมได้ตลอดไป

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ได้ปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ การพัฒนาที่เน้นการพัฒนาจากภาครัฐและระบบทุน มาเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่ให้ความสำคัญ ของการพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการพัฒนา การดูแลรักษาทรัพยากร ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน ภายใต้หลักการพัฒนาคนให้มีศักยภาพ เช่นเดียวกับสหประชาชาติ (United Nation, 1981, p. 11) ที่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนโดยประชาชน จึงได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ ประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญการเข้าร่วมในการพัฒนาและรับประโยชน์จาก การพัฒนาโดยการเน้นที่การให้อำนาจตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

2.2.6.1 ลักษณะและรูปแบบการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, น. 6 – 7) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของ ประชาชนออกเป็น 8 ลักษณะ ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นใน ชุมชน ซึ่งรวมถึง
2. ความต้องการของชุมชนร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือ โครงการ กิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ปัญหาตามความต้องการของชุมชน
3. ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อ ส่วนรวม
4. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหาร การพัฒนาให้มี ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

5. ร่วมในการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตน

6. ร่วมปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมทำนุบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

8. ร่วมคิดหาทางสร้างแบบแผนและวิธีการ เพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ของชุมชน เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527, น. 6 – 7) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 8 ลักษณะ ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งรวมถึง

2. ความต้องการของชุมชนร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ กิจกรรม เพื่อจัดและแก้ปัญหาตามความต้องการของชุมชน

3. ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

4. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหาร การพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

5. ร่วมในการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตน

6. ร่วมปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมทำนุบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

8. ร่วมคิดหาทางสร้างแบบแผนและวิธีการ เพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ของชุมชน เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน

พิมาน วงอภัย (2533) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมให้องค์กรประชาชนในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ กรณีศึกษา นิคมสร้างตนเองตำบลโนนสัง อำเภอโนนสัง จังหวัดอุดรธานี

พบว่า การที่สมาชิกมีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรอย่างมีความสุข และมีจิตสำนึกในความ เป็นเจ้าของเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2534, น. 67 – 69) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณา ตัดสินใจในการร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชน และการที่ประชาชนได้เข้าร่วม รับผิดชอบในกิจกรรมแทนรัฐทำให้เกิดการพึงพอใจ ซึ่งจะเป็นการลดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับ ประชาชน

กิตติ คันธา (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ หมู่บ้านในการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า อายุ ระดับ การศึกษา ขนาดครอบครัว รายได้ และระดับความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านไม่มีความสัมพันธ์ ต่อการมีส่วนร่วม แต่การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ปาริชาติ วลัยเสถียร และ คณะ (2541, น. 19) ได้กล่าวว่า นโยบายและ มาตรการส่งเสริมธุรกิจของหน่วยงานภาครัฐเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนนั้น จะต้องให้ชุมชนรู้จัก และมีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้ โดยทุกคนทุกกลุ่มในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของในกิจกรรมหรือสิ่งนั้น ๆ เพื่อจิตสำนึกร่วมกันสร้างและดูแลให้มีความ เจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง

Cohen and Uphoff (1980, pp. 213 – 214) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่อการ อธิบาย และวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ โดยแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งอาจจะเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ใน ระยะเริ่มการตัดสินใจในช่วงของกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งอาจเป็นไปได้ในรูปแบบ การเข้าร่วมโดยให้มีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือ ร่วม แรง ร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ ทางวัตถุ สังคม และโดยส่วนรวม
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งนับเป็นการควบคุม และ ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

การพัฒนาแบบยั่งยืนที่ให้ความสำคัญของการพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการพัฒนาให้มีศักยภาพการพึ่งตนเอง ได้แก่ การมีจิตสำนึกในมีส่วนร่วม รับผิดชอบในกิจกรรมแทนภาครัฐอย่างมีความสุขและมีจิตสำนึกในความเจ้าของในท้องถิ่นตน การร่วมคิดเป็น ร่วมทำ ร่วมกันแก้ปัญหา และการมีน้ำใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชนของตนเองให้มีความเจริญก้าวหน้าสามารถพึ่งตนเองได้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิด แก่ตนเองและชุมชน นั่นคือหลักการพัฒนาคนแต่ละบุคคลมาร่วมกันพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์และความสงบสุขในชุมชนของตนเอง ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งได้นำมาทำการวิจัยครั้งนี้

2.2.7 การจัดการกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

การจัดการ หมายถึง ความสามารถและกระบวนการในการจัดการตนเองและองค์กร ในหมู่บ้านเพื่อการพึ่งตนเองได้ ด้วยกิจกรรมที่สำคัญ คือการวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการที่แท้จริง ของหมู่บ้าน หรือชุมชน การวางแผน การจัดกระบวนการ การลงมือดำเนินการตามแผน และการ ประเมินผล รวมทั้งการกระทำที่แสดงออกถึงความพยายามทำงานด้วยความรอบคอบเพื่อให้งาน หรือกิจกรรมนั้นได้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

2.2.7.1 ทฤษฎีการจัดการ

ทฤษฎีการจัดการของ Fayol (สัมพันธ ์ ฎุไพบูลย์, 2542, น. 31 - 35) สรุปสาระสำคัญของหลักการจัดการ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติของผู้บริหาร โดยมีหลักการ ดังนี้

1. หลักการแบ่งงานกันทำ คือการแบ่งแยกกันทำตามความถนัด ไม่ว่าจะ เป็นงานทางด้านบริหาร หรือเทคนิคทั้งนี้โดยยึดหลักประโยชน์ของแรงงานที่มีประสิทธิภาพ สูงสุด
2. อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบ เพื่อการปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จ ลุล่วง
3. การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว เพื่อป้องกันมิให้เกิดความสับสน ในการปฏิบัติการ และขจัดความขัดแย้ง และการทำลายอำนาจหน้าที่และระเบียบวินัย
4. การถือประโยชน์ส่วนตนเป็นรองจากประโยชน์ส่วนรวม เป้าหมาย และผลประโยชน์ ของส่วนรวมและสังคมเหนือกว่าผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคล ซึ่งยอมทำให้ สังคมนั้น ๆ มีความเจริญก้าวหน้า
5. การรวมอำนาจไว้ที่ส่วนเพื่อให้ครอบคลุมในส่วนต่าง ๆ ขององค์กร ไว้ได้ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องกระจายไปสู่ส่วนย่อยก็ขึ้นอยู่กับบุคคล และสถานการณ์เพื่อ ประโยชน์รวมสูงสุดขององค์กร

6. ความมีระเบียบเรียบร้อย คือ หลักข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการจัด
สิ่งของและบุคลากร การกำหนดลักษณะและขอบเขตของงานให้ถูกต้องและมีความชัดเจน

7. ความเสมอภาค การยึดถือความเอื้ออาทร ความเมตตา ยุติธรรม เป็น
หลักของผู้นำ หรือผู้บังคับบัญชา ความเสมอภาคจะจูงใจให้พนักงานมีความจงรักภักดี และอุทิศตน
เพื่องาน ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของการจ่ายค่าตอบแทน และเลื่อนตำแหน่ง

8. ความคิดริเริ่ม คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับได้แสดงความคิดริเริ่ม
และให้การสนับสนุนแนะนำให้เกิดการนำไปใช้อย่างเกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นพลังงานสำคัญที่จะทำ
ให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

9. ความสามัคคีความจำเป็นต้องทำงานเป็นกลุ่ม เน้นความเป็นอัน
หนึ่งอันเดียวกัน ความสำคัญของการติดต่อสื่อสาร และประสานสามัคคีผลต่อการบังคับบัญชาเป็น
อย่างยิ่ง

10. การมีจุดหมายร่วมกัน กิจกรรมดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน
สอดคล้อง และเป็นไปตามแบบแผนขององค์กรเดียวกัน

2.2.7.2 หลักการพัฒนาชุมชนแบบการจัดการ

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530) ทำการวิจัยเรื่องการ
ส่งเสริมทาง เศรษฐกิจในพื้นที่ชนบท โดยผ่านองค์กรเพื่อความช่วยเหลือตนเอง ผลการวิจัยพบว่า
การที่ประชาชนจะพึ่งตนเองได้นั้นต้องมีการกระตุ้นให้เกิดและพัฒนาองค์กรชาวบ้านให้มีคุณภาพ
และ เปลี่ยนให้ชาวบ้านดำเนินการเอง โดยมีกลุ่มหลายกิจกรรม มีสมาชิกมาก และมีกรอบรม
สมาชิก

ปราณี ชัดตียศ (2538) ศึกษาวิจัยเรื่องเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองของ
การอนุรักษ์ป่าไม้ กรณีศึกษา ป่าดงใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาพบว่า ในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติของ ชาวบ้านจะยั่งยืนได้นั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการจัดการทรัพยากร
ให้แก่ชาวบ้าน โดยออก กฎหมายรองรับและได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ
การยอมรับภูมิปัญญาชาวบ้าน ตลอดจนการประสานกับองค์กรภายนอก

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องนโยบายและ
มาตรการส่งเสริม ธุรกิจชุมชนของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อการพัฒนาของชุมชนทางรอดเศรษฐกิจ
ไทย ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การส่งเสริมธุรกิจชุมชนนั้นจะต้องส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักศักยภาพ
และทรัพยากรใน ชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับการรู้จักตนเอง

สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2541, น. 15 – 16) ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาชุมชน
แบบ การ จัดการ คือ การกำหนดขอบเขต และทิศทางให้ไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการ

ผสมผสาน การพัฒนาชุมชนทั่วไป และการพัฒนาชุมชนเฉพาะส่วน ซึ่งประกอบไปด้วย

1. การรู้จักตนเอง รู้ว่าสภาพชุมชน โครงสร้างชุมชน ความต้องการ ความสามารถ โอกาส และการวิเคราะห์ชุมชนโดยหลักการ SWOT ได้แก่ จุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) จากนั้นจึงนำความรู้ หรือปัญญาที่เกิดขึ้นมาจากการด้วยตนเอง ซึ่งมีกิจกรรมสำคัญ 4 ประการคือ

1.1 การวางแผน คือชุมชนต้องมีโครงการหรืองานของชุมชน ซึ่งจะต้องระบุว่า ชุมชนจะทำอะไร ใครจะทำ ทำที่ไหน ทำเมื่อไร ทำอย่างไร

1.2 การจัดกระบวนการ คือการเตรียมการเพื่อดำเนินการ ไปตามแบบที่เตรียมไว้ ได้แก่การเตรียมคน วัสดุ การฝึกทักษะที่จำเป็น และนัดหมายการลงมือทำ

1.3 ลงมือดำเนินการตามแผน คือการปฏิบัติตามแผนหรือโครงการที่วางไว้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน

1.4 การประเมิน คือ การกำกับงาน ให้ดำเนินไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และหาปัญหาอุปสรรค ต้องพยายามแก้ไขหรือจัดปัญหาอุปสรรคนั้นไป เมื่องานเสร็จทำการประเมินผลงานอีกครั้ง ว่าได้ดำเนินงานครบถ้วนตามแผนที่วางไว้หรือไม่ สรุปปัญหา แนวทางทั่วไปและบทเรียนที่ได้จากโครงการนี้ มีข้อเสนอแนะแนวทางการใช้ประโยชน์จากผลสำเร็จร่วม

2. ส่งเสริมการฝึกอบรม เมื่อสามารถจัดการได้ด้วยตนเองแล้ว ลำดับต่อไปคือการส่งเสริมการศึกษาอบรมการจัดการที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และต้องรู้ว่าตนเองมีปัญหาหรือความต้องการด้านใดบ้าง เช่น เมื่อรู้ว่าตนมีปัญหา หรือมีความต้องการด้านอาชีพ จึงควรเข้ารับการฝึกอบรมอาชีพเสริม

3. การสร้างกลุ่มช่วยตนเองซึ่งอาจเป็นคณะกรรมการ คณะทำงาน กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อมาช่วยตัวเอง และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการ จากข้อความที่ได้กล่าวมา มีความสอดคล้องกับหลักการการพัฒนาชนบทด้วยการพัฒนาชุมชน (สุรียพร เหลี่ยมวรางกูร, 2541, น. 15) ซึ่งเป็นแนวคิดของชาวอเมริกันในการพัฒนาที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1950 พร้อม ๆ กับการช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาในด้านต่าง ๆ ต่อโลก ที่ 3 โดยมีหลักการและวิธีการดำเนินการพัฒนาชุมชนคือ ตัวแทนรัฐบาลที่ทำงานอยู่ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่น เพื่อรวมกลุ่มกับชาวบ้านชนบทในการกำหนดปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยมีการกำหนดแนวทางและดำเนินการแก้ปัญหาหรือพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน โดยพยายามให้มีการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นแบบการช่วยตนเอง ในกรณีที่ทรัพยากรท้องถิ่นมีอยู่จำกัด รัฐบาลก็ต้องให้ความช่วยเหลือในเรื่องการเงิน วัสดุสิ่งของ หรือความรู้ทางวิชาการด้วย โดยหลักการพัฒนาชุมชนมีความมุ่งหมายที่จะปรับปรุงในทุก ๆ เรื่อง เช่น

ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในชนบท การผลิต การศึกษา การสาธารณสุขนันทนาการ และการปกครองตนเอง สำหรับแนวคิดการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน (Integrated Rural Development) หรือ IRD โดยยึดหลักการพื้นฐานการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน มีความคล้ายกับ หลักการพัฒนาชนบท (Community Development) หรือ CD อยู่มาก เพราะเป็นกระบวนการเพื่อการปรับปรุงงานในหลาย ๆ ด้าน เช่น การผลิต การสื่อสาร การคมนาคม การศึกษา การสาธารณสุข โดยมีส่วนที่แตกต่างกับหลักการพัฒนาแบบผสมผสาน (IRD) คือ ความพยายามดำเนินการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้ผสมกลมกลืนพร้อม ๆ กัน หรือ ตามลำดับขั้นตอนที่เหมาะสมอย่างมีบูรณาการและเป็นการดำเนินการภายใต้ขอบข่ายบริหารงานของหน่วยงานเดียวมากกว่าที่จะเป็นการประสานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีเป้าหมายขอบเขตพื้นที่ในการพัฒนาที่แน่นอน

จากข้อความที่ได้นำเสนอมา กล่าวได้ว่า การพึ่งตนเองได้ คือ การรู้จักตนเอง และ ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการเอง ภายใต้กระบวนการจัดการที่ทำงานมีลำดับเป็นขั้นตอน มีทิศทาง และมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนแน่นอน ซึ่งเป็นสิ่งทำให้ดำเนิน กิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ในการพัฒนาตนเองและชุมชนนั้นจำเป็นต้องและพัฒนาคนให้ มีศักยภาพ ตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม ดังนั้นการจัดการจึงเป็นมูลเหตุปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ที่ต้องนำมาวิเคราะห์ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

จากทฤษฎีและงานวิจัย ได้แก่ หลักการ TERMS การมีส่วนร่วม และการจัดการ ที่ได้กล่าวอ้างมาทั้งหมดข้างต้น จะพบว่า การพึ่งตนเองได้ของชุมชนในชนบทนั้นจะต้องมีปัจจัยที่สนับสนุนทั้งทางวัตถุด้านกายภาพ และความพร้อมทางด้านจิตใจซึ่งมีความสำคัญอย่างน้อย 7 ด้านด้วยกัน ซึ่งประชาชนและชุมชนได้นำปัจจัยทั้งที่ตนเองมีอยู่หรือได้รับการส่งเสริมจากองค์กรภายนอก เหล่านั้น มาสู่กระบวนการยอมรับหลักการและใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งปัจจัยใดเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการยอมรับและการนำไปปฏิบัติของสมาชิกในหมู่บ้านนั้นมากที่สุดจนนำไปสู่ความสำเร็จเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาเพื่อนำผลการวิจัยที่ได้นั้นประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนอื่น ๆ ที่ยังไม่บรรลุถึงการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้ประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวางทั่วประเทศสืบไปในอนาคต และเป็นปัจจัยเหตุให้นำมากำหนดเป็นตัวแปรอิสระในสมมติฐาน เพื่อทำการทดสอบต่อไป

2.3 ลักษณะหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในเขตเทศบาลตำบลัญญา

จากข้อมูลเบื้องต้นสามารถนำมาแยกวิเคราะห์ห้แยกตามปัจจัยและคุณลักษณะของหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองตามกรอบแนวความคิดได้ดังนี้

ตารางที่ 2.1

ลักษณะปัจจัยหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

ปัจจัย	บ้านหนองตุ หมู่ที่ 3	บ้านโนนมะคำ หมู่ที่ 4	บ้านหนองตุ หมู่ที่ 14
ปัจจัย T (เทคโนโลยี ภูมิปัญญา ท้องถิ่น)	1. ใช้ปุ๋ยหมัก ยาปราบ ศัตรูพืช และปุ๋ย ชีวภาพ ทางกรเกษตร	1. ใช้ปุ๋ยหมัก และปุ๋ย ชีวภาพ และปุ๋ยเคมี ในการเพาะปลูก	1. ใช้ปุ๋ยหมัก และปุ๋ย ชีวภาพ และปุ๋ยเคมี ในการทำเกษตร
	2. ผลิตปุ๋ยชีวภาพ และน้ำ หมักชีวภาพ (EM) ไว้ ใช้ในครัวเรือน	2. จักสานเสื่อ กก ไม้ไผ่ ภายในครัวเรือน และ จำหน่าย	2. ผลิตปุ๋ยชีวภาพ และน้ำ หมักชีวภาพ (EM) ไว้ ใช้ในครัวเรือน
	3. จักสานเสื่อ กก ไม้ไผ่ ภายในครัวเรือน และ จำหน่าย	3. ทอผ้าสไบ ผ้าถุง ผ้าขาวม้า	3. จักสานเสื่อ กก ไม้ไผ่ ภายในครัวเรือน และ จำหน่าย
	4. ทอผ้าสไบ ผ้าถุง ผ้าขาวม้า	4. ปลูกพืชสมุนไพร ในครัวเรือนรักษาโรค	4. ทำใบหญ้าคาขาย หลังคาขาย
ปัจจัย E (เศรษฐกิจ)	1. ทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง	1. ทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง	1. ทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง
	2. อาชีพเสริมทอผ้าและ เลี้ยงวัว	2. อาชีพเสริมจักสาน เสื่อกก ทอผ้า เย็บผ้า	2. อาชีพเสริมทอผ้าและ เลี้ยงวัว
	3. เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา	3. เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา	3. เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา
	4. ปลูกพืชผักสวนครัว กินได้	4. ปลูกพืชผักสวนครัว รั้วกินได้	4. ปลูกพืชผักสวนครัว รั้วกินได้
	5. ทำผ้าห่มขาย		5. ทำใบหญ้าคาขาย

(ต่อ)

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ปัจจัย	บ้านหนองตุ หมู่ที่ 3	บ้านโนนมะคำ หมู่ที่ 4	บ้านหนองตุ หมู่ที่ 14
ปัจจัย R (ทรัพยากร)	1. ใช้น้ำคลอง ชลประทานในการ เพาะปลูก 2. เป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะ แก่การทำนา 3. ใช้แรงงานคนภายใน ครอบครัว หรือเครือ ญาติ 4. มีพื้นที่ทำการเกษตร 340 ไร่ 5. ใช้น้ำบาดาล และ น้ำฝนเพื่ออุปโภค บริโภค 6. ถนนในหมู่บ้านเป็น คอนกรีต	1. ใช้น้ำคลอง ชลประทานในการ เพาะปลูก 2. เป็นพื้นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำนา 3. ใช้แรงงานคนภายใน ครอบครัว และชุมชน 4. ใช้น้ำกระปาเพื่อ อุปโภคบริโภค 5. ถนนในหมู่บ้านเป็น คอนกรีต	1. ใช้น้ำคลอง ชลประทานในการ เพาะปลูก 2. เป็นพื้นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำนา 3. ใช้แรงงานคนภายใน ครอบครัว หรือเครือ ญาติ 4. มีพื้นที่ทำการเกษตร 320 ไร่ 5. ใช้น้ำบาดาล และ น้ำฝนเพื่ออุปโภค บริโภค 6. ถนนในหมู่บ้านเป็น คอนกรีต
ปัจจัย M ₁ (จิตใจ)	1. ใช้หลักศีลธรรมพุทธ ศาสนาคำเนินชีวิต 2. เคารพนับถือช่วยเหลือ กันในชุมชน 3. จิตใจโอบอ้อมอารี เชื่อมั่นในความดี 4. เสียสละเพื่อทำนุบำรุง ศาสนา	1. ให้ความช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน 2. เคารพนับถือกัน ในชุมชน 3. แบ่งปันอาหารการกิน และสิ่งของเมื่อมีมาก เกินความจำเป็น 4. มีความซื่อสัตย์สุจริต	1. ช่วยเหลือคนในชุมชน ด้วยกัน 2. มีความรักใคร่สามัคคี กัน 3. เสียสละเพื่อกิจกรรม ส่วนรวมในชุมชน

(ต่อ)

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ปัจจัย	บ้านหนองตุ หมู่ที่ 3	บ้านโนนมะคำ หมู่ที่ 4	บ้านหนองตุ หมู่ที่ 14
ปัจจัย S (สังคม)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ในชุมชนเป็นเครือญาติกันเกือบ 70% 2. ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ประจำหมู่บ้านและชุมชน เช่น บุญบั้งไฟ บุญข้าวจี บุญเผาเส บุญบวช บุญข้าวประดับดิน ฯลฯ 3. ผู้นำมีความซื่อสัตย์ เสียสละให้กับชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รักใคร่ห่วงใยลูกหลานทุก ๆ คน ในหมู่บ้านให้เป็นคนดีสามารถกล่าวตักเตือนกันได้ทุกคน 2. มีความสามัคคีกันในการทำกิจกรรมในหมู่บ้าน 3. ผู้นำเป็นผู้เสียสละ สอดส่องดูแลทุกข์สุขของคนในหมู่บ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีประเพณีประจำหมู่บ้านและชุมชน และร่วมกันทำกิจกรรมโดยมีการประชุมเพื่อแบ่งหน้าที่ 2. มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน 3. มีผู้นำที่ดีสามารถให้คำปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน ตลอดจนดูแลสาระทุกข์ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี
ปัจจัย P (การมีส่วนร่วม)	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้าน และกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมป้องกันยาเสพติดสำหรับเด็กและเยาวชน กิจกรรมตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุของอสม. 2. ประชาคมภายในหมู่บ้านทุกเดือน 3. มีกลุ่ม อาชีพต่าง ๆ เช่น กลุ่มสตรี, กลุ่มทอผ้า, กลุ่มทอเสื่อกก 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีส่วนร่วมในการปรึกษาหรือร่วมกิจกรรมร่วมกันและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ 2. มีกองทุนสวัสดิการชุมชนให้การคุ้มครองคนในชุมชน 3. มีการประชาคมในหมู่บ้านทุกเดือน 4. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ชาวบ้านช่วยกัน สอดส่องดูแลความสงบสุขในชุมชน 2. มีกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน เช่น กลุ่มทำปุ๋ยชีวภาพ 3. มีการประชาคมในหมู่บ้านทุกเดือน

(ต่อ)

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ปัจจัย	บ้านหนองตุ หมู่ที่ 3	บ้านโนนมะคำ หมู่ที่ 4	บ้านหนองตุ หมู่ที่ 14
ปัจจัย C (การจัดการ)	1. ครอบครัวอบอุ่น มี ความสัมพันธ์ใกล้ชิด กัน ลูกหลานได้รับการ อบรมสั่งสอนให้เป็น คนดีอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคาราวะ 2. มีการจำกัดขยะมูลฝอย โดยการแยกขยะเพื่อ นำไปเป็นประโยชน์ หรือขาย 3. เป็นหมู่บ้านที่อุดม สมบูรณ์สงบสุขการ คมนาคมในหมู่บ้าน สะดวกสบาย	1. ครอบครัวอบอุ่น สามารถปรึกษาหารือ กันได้ทุกเรื่อง 2. เด็กและเยาวชนเชื่อฟัง เคารพผู้ใหญ่ทุกคน ภายในหมู่บ้าน 3. บ้านมีสภาพน่าอยู่ขยะ มีน้อย แยกขยะก่อน ทิ้ง ลงถังขยะ 4. การสัญจรในหมู่บ้าน เป็นคอนกรีตเสริม เหล็ก 5. ชาวบ้านกล้าคิดกล้า ตัดสินใจในการเลือก ทำอาชีพต่าง ๆ เช่น ริเริ่มปลูกต้นยาง	1. ครอบครัวอบอุ่น ลูกหลานมีบทบาท ในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ทำความสะอาด หมู่บ้าน ขุดลอกราง ระบายน้ำเป็นตัวแทน ครอบครัวเข้าร่วม กิจกรรมในชุมชน 2. มีการแยกขยะก่อนทิ้ง ถังขยะ 3. มีความกระตือรือร้น ในการที่จะพัฒนา หมู่บ้านเพื่อให้ชุมชน มีความร่มเย็นน่าอยู่ และปลอดภัยเสถียร

หมายเหตุ. ปรับปรุงจาก คู่มือการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง. โดย กรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย, 2541, กรุงเทพฯ : บริษัทกรุงเทพฯ กระทรวงมหาดไทย.

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.4.1 งานวิจัยในประเทศ

ภาวดี ศรีมุกดา (2550) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชน
พึ่งตนเอง : กรณีศึกษา จังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองมีค่าอยู่ในระดับมากทุกตัวชี้วัด
2. ตัวทำนายที่มีประสิทธิภาพในการทำนายแนวโน้ม การเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจ
ชุมชนพึ่งตนเอง ในจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตใจ และปัจจัยด้านการจัดการ มีอำนาจ

ทำนายร้อยละ 35.40 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณมีค่าเท่ากับ 0.595 ได้สมการพยากรณ์ในรูป
คะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน ดังนี้

$$Y = 2.169 + 0.306X_4 + 0.154X_7 \text{ และ } Z = 0.348X_4 + 0.325X_7$$

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
ในจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านทรัพยากร ปัจจัย
ด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านเทคโนโลยีภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิศาล ทำสวน (2550) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้าน
ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาหมู่บ้าน ป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด
จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจ
พอเพียง โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก มีดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยเกื้อหนุน ได้แก่ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกทั้ง 5 ด้าน อันได้แก่
ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร ด้านจิตใจ และด้านสังคม ซึ่งคนในชุมชนสามารถ
ผสมผสานระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกได้อย่างสมดุล

2. ผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มบุคคลที่ถือได้ว่ามีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาชุมชน
เพราะผู้นำมีการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง และจริงจัง มุ่งสร้างความเจริญก้าวหน้าให้เกิดขึ้นใน
ชุมชน อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี จนเป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติให้เกิด
เป็นรูปธรรม

3. กระบวนการในการเรียนรู้สู่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการเรียนรู้เกิด
จากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ส่งผลให้เกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ โดยผ่านเวทีประชาคมของ
ชุมชน ซึ่งทางออกในการแก้ปัญหามุ่งเน้นการพัฒนา ที่ยึดหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก
หลัก

กานดาพันธุ์ วันทยะ (2551) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการพึ่งพา
ตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งพา
ตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่ คือ
ปัจจัยด้านเทคโนโลยี มีผลต่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรโครงการฯ ณ ระดับนัยสำคัญ เท่ากับ
0.05, ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลต่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรโครงการฯ ณ ระดับนัยสำคัญ
เท่ากับ 0.01, ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีผลต่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร
โครงการฯ ณ ระดับนัยสำคัญ เท่ากับ 0.05, ปัจจัยด้านจิตใจมีผลต่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร
โครงการฯ ณ ระดับนัยสำคัญ เท่ากับ 0.05 และปัจจัยด้านสังคมมีผลต่อการพึ่งพาตนเองของ
เกษตรกรโครงการฯ ณ ระดับนัยสำคัญ เท่ากับ 0.10

ชุมพลภัทร์ คงชนजारอนันต์ (2551) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตและคุณภาพชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาด้านการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในหมู่บ้านหนองมะจับ พบว่าเกษตรกรมีการจัดการที่ดินในการทำการเกษตรหลังจากได้มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 99.3 มีการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 98.0 มีการผลิตเพื่อบริโภคเองในครัวเรือนถ้าเหลือก็จะขาย เกษตรกรร้อยละ 54.2 ใช้พื้นที่ในการปลูกกระเทียม และเกษตรกรทั้งหมด ร้อยละ 100 มีความรู้ / รับประทานอาหารตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาจากสื่อโทรทัศน์มีความตระหนักในการใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด มีความพอใจในการใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด มีความภาคภูมิใจหลังใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมากที่สุด เกษตรกรทั้งหมด ร้อยละ 100 มีความเต็มใจที่จะตัดสินใจเลือกใช้ชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และร้อยละ 71.9 เป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจ ในครอบครัว ร้อยละ 93.5 ของเกษตรกรระบุว่าไม่มีหน่วยงานจากทางภาครัฐมีส่วนในการสนับสนุนในการตัดสินใจ เกษตรกรมีการใช้จ่ายใช้สอยในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง ร้อยละ 51.3 ของเกษตรกรใช้เงินทุนตนเองในการลงทุนทำการเกษตร โดยร้อยละ 93.5 มีการทำบัญชีครัวเรือนร้อยละ 99.3 มีรายได้พอต่อรายจ่าย ร้อยละ 99.3 มีการปลูกฝังเรื่องการประหยัดให้แก่สมาชิกในครอบครัว และร้อยละ 99.3 มีการวางแผนในการใช้จ่ายเงินประจำเดือนของครอบครัวผลการศึกษาในด้านคุณภาพชีวิต พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีสุขภาพกายดีมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.73 และมีสุขภาพจิตที่เป็นปกติ คิดเป็นร้อยละ 98.7 การทดสอบสมมุติฐานการวิจัย พบว่า มีตัวแปรด้านปัจจัยส่วนบุคคล มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า มีตัวแปรในกลุ่มของปัจจัยส่วนบุคคลร่วมกับตัวแปรในด้านการดำเนินชีวิตสามารถทำนายความผันแปรในด้านคุณภาพชีวิตของเกษตรกรได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอีกด้วยปัญหา อุปสรรคของเกษตรกรในการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่า ร้อยละ 18.36 มีปัญหาในด้านเศรษฐกิจ ร้อยละ 13.77 มีปัญหาในด้านการศึกษาและการเรียนรู้ร้อยละ 6.12 มีปัญหาในด้านสาธารณสุข ร้อยละ 4.59 มีปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อม และร้อยละ 3.06 มีปัญหาในด้านสังคมและวัฒนธรรมการที่เกษตรกรในหมู่บ้านนั้นจะดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นในหมู่บ้านนั้นจะต้องมีการรวมกลุ่มกันเพื่อเป็นที่ปรึกษาซึ่งกันและกัน และต้องมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งพร้อมที่จะเสียสละเวลาทุกครั้งเมื่อลูกบ้านในหมู่บ้านมีปัญหาโดยมีการจัดการประชุมหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือนเพื่อเป็นการถามสารทุกข์สุกดิบของเกษตรกรในหมู่บ้านเป็นประจำ

ยุทธพงศ์ สมร (2551) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านร่องกาศใต้ ตำบลร่องกาศ อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนร่องกาศใต้ ตำบลร่องกาศ อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ว่ามีปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยการแสวงหาเหตุและผล ในปรากฏการณ์เกี่ยวกับปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงว่าเกิดอะไรขึ้นและอย่างไร โดยองค์รวม ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งประกอบด้วย โดยการบันทึกสภาพแวดล้อม สังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์ อภิปรายกลุ่มย่อย วิเคราะห์เนื้อหาปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางสังคมทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านร่องกาศใต้เป็นชุมชนที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 200 ปี มีพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเหมาะแก่การเกษตร มีอาชีพส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นระบบเครือญาติโดยสืบทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาสู่ลูกหลานในการแปรรูปผลิตผลการเกษตรมีระบบการปกครองกันภายในชุมชน ให้สิทธิเท่าเทียมกันตามระบอบประชาธิปไตย มีความเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ จากเหตุการณ์น้ำท่วมใน ปี พ.ศ. 2549 ทำให้พื้นที่การเกษตรได้รับความเสียหายได้รับความเดือดร้อนในชุมชน แต่มีสิ่งหนึ่งที่ชุมชนยึดถือเป็นสิ่งที่พึงทางจิตใจ คือการน้อมเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นหลักในการดำเนินในชีวิตทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่แน่นแฟ้นขึ้นมีการสร้างความสามัคคีในชุมชน ก่อให้เกิดเป็นภาคประชาสังคม สามารถพึ่งพาตนเอง และตัดสินใจในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคงไปพร้อมกับสังคมยังยืนการศึกษาปัจจัยในการสร้างทุนทางสังคมทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ดังนี้ ปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางสังคม พบ 4 ปัจจัยหลักได้แก่ 1) สถาบันพระมหากษัตริย์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่ราษฎร 2) ภาครัฐ 3) ภาคเอกชน 4) สภาพเศรษฐกิจปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางสังคม พบ 6 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ครอบครัว 2) ศาสนา 3) วัฒนธรรม 4) กระบวนการเรียนรู้ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) ผู้นำชุมชน 6) ประชาสังคมปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม พบ 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ และการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตร 2) การค้าผลิตผลทางการเกษตร 3) การสื่อสารแลกเปลี่ยนความรู้ปัจจัยภายใน ที่ส่งผลต่อการสร้างทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มี 5 ปัจจัยหลักได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมทางสังคม 2) วิถีชีวิต ชุมชน 3) ภูมิปัญญา 4) ความมั่นคง 5) ความสงบสุข

อรรถพล อุทุมพร (2552) ได้วิจัยเรื่อง การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

ในองค์การบริหารส่วนตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศึกษาความคิดเห็นของผู้นำชุมชน และข้าราชการส่วนภูมิภาคที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ที่มีต่อการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน รวมทั้งบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลหารแก้วในการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน และศึกษาปัญหา อุปสรรค ในการสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการศึกษาจากเอกสารขององค์การบริหารส่วนตำบลหารแก้ว ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนทุกคนรู้จักและรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุ เสียงตามสายของหมู่บ้าน สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์เอกสารสิ่งพิมพ์ของทางราชการและจากอินเทอร์เน็ต และเข้าใจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว ส่วนใหญ่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ยคนละ 1 ครั้ง หากประชาชนทุกครัวเรือนสามารถดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ก็จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนและระดับประเทศได้

น้ำฝน ผ่องสุวรรณ (2553) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตแบ่งเป็น 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านจิตใจและสังคม ได้แก่ การเข้าร่วมประชุม/จัดเวทีประชาคมเพื่อการตัดสินใจ การเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของหมู่บ้าน / ชุมชน ตามที่ตกลงกันได้ การได้รับการบริการจากกองทุนสวัสดิการ การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการเข้าร่วมเวทีประชาคม การปฏิบัติศาสนากิจร่วมกับคนในหมู่บ้าน การปฏิบัติตามวัฒนธรรม ประเพณีและมารยาทไทย 2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิตเครื่องอุปโภคเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน 3) ปัจจัยด้านการเรียนรู้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมจัดเก็บรวบรวม วิเคราะห์สังเคราะห์ ข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้าน / ชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ ๆ การเรียนรู้ แล้วนำเทคโนโลยีไปใช้อย่างเหมาะสม กับสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนและเกิดความคุ้มค่า การมีส่วนร่วมการปรับปรุงแผนชุมชน และ 4) ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีส่วนร่วม วางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมกิจกรรม ได้แก่ การผลิตเครื่องอุปโภคเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมในการจัดเก็บ รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้าน / ชุมชน การเรียนรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยี วิทยาการใหม่ ๆ การมีส่วนร่วมวางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดลอม และการเข้าร่วมเครือข่ายด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอม

วีรรา เตียวศิริทรัพย์ (2558, น. 87) ได้ศึกษาผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนหนองตาเข้ม อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย

- 1) เพื่อการศึกษาผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนหนองตาเข้ม จังหวัดบุรีรัมย์
- 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนหนองตาเข้ม อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามเพศ และอาชีพ และ 3) เพื่อหาแนวทางในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมี 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ได้จากการสุ่มจากประชากร โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน ได้ขนาดของกลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 103 คราวเรือน แล้วทำการสุ่มให้กระจายไปยังครัวเรือนต่าง ๆ ตามสัดส่วน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย ด้วยการจับฉลาก โดยผู้ให้ข้อมูลคือ หัวหน้าครัวเรือน และกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง โดยการกำหนดเป็นโควตา ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ประเภท คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น .9276 ส่วนแบบสัมภาษณ์เป็น โครงสร้าง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์โดยการอุปมาน ส่วนข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามใช้การวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์ค่า t-test และ F-test เมื่อพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทำการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเซฟเฟกำหนดค่าสถิติที่นัยสำคัญ .05 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการดำเนินการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนหนองตาเข้ม อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน คือด้านการลดรายจ่าย และด้านการเอื้ออาทร ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมาก ด้านเฉลี่ยที่มีค่าสูงสุด คือ ด้านการลดรายจ่าย รองลงมา คือ ด้านการเอื้ออาทร ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการประหยัด 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนหนองตาเข้ม ที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงาน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน 3) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนหนองตาเข้ม ที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน 4) แนวทางในการพัฒนาผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่าง ชุมชนหนองตาเข้มในแต่ละด้านมีดังต่อไปนี้ 4.1) ด้านการลดรายจ่าย มีการปลูกพืช เพื่อใช้บริโภคเองภายในครัวเรือน ต้องการให้มีผู้ประสานงานในการขอรับเมล็ดพันธุ์พืชจากทางราชการ แล้วนำมาแจกจ่าย 4.2) ด้าน

การเพิ่มรายได้ มีการอบรมเพื่อประสิทธิภาพการประกอบอาชีพ รวมทั้งอาชีพเสริม ต้องการให้มีเจ้าหน้าที่จากทางราชการ มาแนะนำวิธีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน 4.3) ด้านการประหยัด มีการส่งเสริมให้สมาชิกในครัวเรือน รู้จักการเก็บออม ต้องการให้สมาชิกทุกคนในชุมชน เป็นสมาชิกทุกคนในชุมชน เป็นสมาชิกของสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนเอง มีกองทุนการเงินของชุมชนสามารถให้บริการแก่สมาชิกในชุมชน กู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ 4.4) ด้านการดำรงชีวิต ร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมประเพณีประเพณีที่ดีงาม ต้องการให้มีการจัดระบบการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชน มีการสืบค้นและบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ไม่ให้สูญหาย 4.5) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการนำระบบบำบัดน้ำเสียมาใช้ ต้องการให้หัวหน้าหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน จัดกิจกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง การปล่อยปลาและการห้ามจับปลาในฤดูกาลวางไข่โยเด็คขาด เพื่อให้มีแหล่งอาหารตามธรรมชาติ และ 4.6) ด้านการเอื้ออาทร มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ ต้องการให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อผู้ด้อยโอกาสภายในหมู่บ้าน โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของชุมชน เพื่อช่วยชีวิตแก่ผู้ประสบปัญหาในยามจำเป็นอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

2.4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

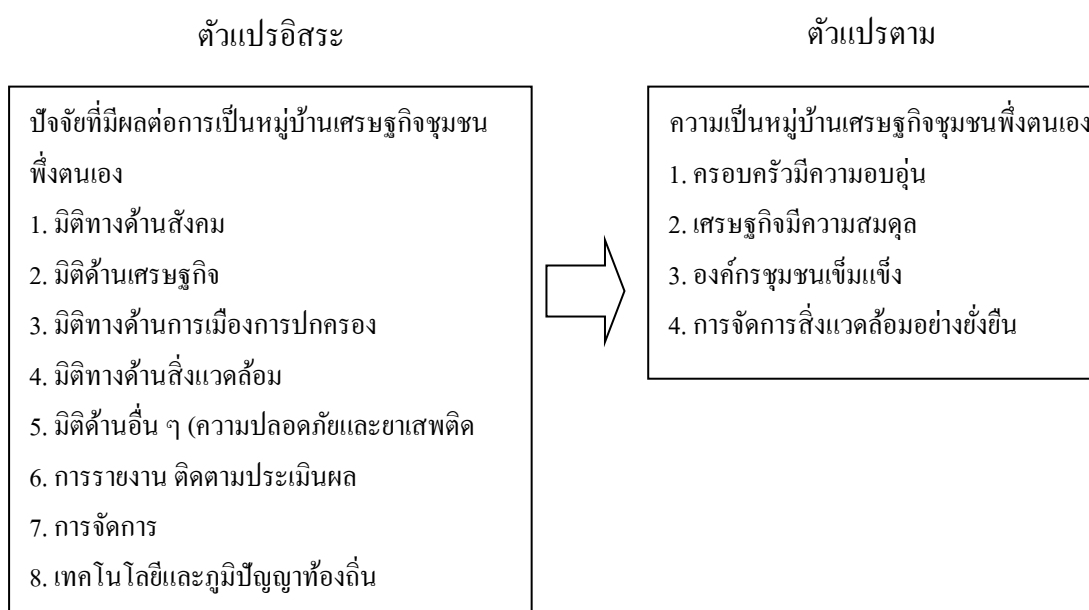
Singh (1998 , อ้างถึงใน กัทริยา สุวรรณบุรณ์, 2537, น. 27) พบว่า มีปัจจัยถึง 32 ตัว ที่มีส่วนกำหนดระดับของการมีส่วนร่วมทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย อายุ เพศ สุขภาพ ระยะเวลาการอยู่ในชุมชน ระยะห่างของการตั้งบ้านเรือน ขนาดครอบครัว มาตรฐานทางสังคมของประชาชน ระดับการศึกษา ระดับความเป็นอยู่ การครอบครองที่ดิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจเชื้อชาติ และสัญชาติ พื้นเพของครอบครัว ลำดับชั้นทางสังคม ปัจจัยส่วนบุคคล การปรับตัวทางสังคม ความเชื่อทางศาสนาความสนใจ ความเฉลียวฉลาด การอบรมพฤติกรรม ทักษะคติ ข่าวสารและการติดต่อ ค่านิยมทางสังคม ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเชื่อและการแสดงออกทางพฤติกรรม ความพึงพอใจ การแสดงตัว ประสบการณ์ หลักยึดถือประจำใจ การเป็นผู้นำและการตระหนักถึงความสำคัญ ของกิจกรรม

Cohen and Norman (2005 , อ้างถึงใน ชุษณา ก้อนจันทเทศ, 2536, น. 60) ได้ศึกษาพบว่า มีบุคคล 4 ฝ่าย ที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชนบท คือ ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้อ ได้แก่ อายุสถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม ชนชั้นทางสังคม ศาสนา วรรณะและแหล่งกำเนิด อาชีพ รายได้ และทรัพย์สิน ระยะเวลาในการอยู่ในท้องถิ่น และระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ พื้นที่ดินที่ถือครอง และสถานภาพการทำงาน

2.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากศึกษาภายใต้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย หมู่บ้าน เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของกรมพัฒนาชุมชน 2553 กล่าวถึงการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองคือหมู่บ้านที่ใช้ศักยภาพหรือพลังที่มีอยู่แก้ไขปัญหาของตนเองและพัฒนาให้หมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง หรือเป็นหน่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างสมดุล และพอเพียงของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของ ประเวศ วะสี (2541, น. 43) ที่อธิบายถึง เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพื้นฐาน อันเป็นเศรษฐกิจที่คำนึงถึงทะนุบำรุงพื้นฐานของตนเองให้เข้มแข็ง ทฤษฎีการพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจของชุมชนบทของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542, น. 68) ที่อธิบายถึง ความสามารถในการพึ่งตนเองโดยมีปัจจัยสำคัญ 5 ด้าน ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย ด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร จิตใจ และสังคม แนวคิดการมีส่วนร่วม ของ Cohen and Uphoff (1980, pp. 219 – 222) ได้อธิบายการมีส่วนร่วมซึ่งประกอบด้วย การร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมรับประโยชน์ และการร่วมประเมินผล แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบการจัดการของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2541, น. 15 - 16) ที่อธิบายถึงขอบเขตและทิศทางการจัดการให้บรรลุไปสู่เป้าหมายของการพัฒนา ประกอบด้วย การรู้จักตนเอง โดยการใช้หลัก SWOT การส่งเสริมการฝึกอบรม การสร้างกลุ่มช่วยตนเอง

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนำมาพิจารณาร่วมกับหลักฐานเชิงประจักษ์ และนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองและได้นำปัจจัยเหตุและผลนำมาสรุปเป็นแผนภาพที่ 2.1 ได้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย